

Konstverk inspirerar mer än tusen ord

En studie om användningsområden för konstverk
i svenskämnet

Works of art inspire more than a thousand words

A study of the uses of art in
the subject of Swedish

Marjo Leskinen Elian

Handledare: Birgitta Norberg Brorsson
Examinator: Thorsten Schröter

Akademien för utbildning,
kultur och kommunikation

EXAMENSARBETE
HSV407 15 hp
vårterminen 2012

SAMMANDRAG

Marjo Leskinen Elian

Konstverk inspirerar mer än tusen ord
En studie om användningsområden för konstverk i svenskämnet

Works of art inspire more than a thousand words
A study of the uses of art in the subject of Swedish

Årtal: 2012

Antal sidor: 54

Syftet med denna uppsats är att undersöka användningen av konstverk inom svenskämnet. Syftet är även att ta reda på hur man kan använda konstverk i svenskundervisningen samt om man kan använda konst som redskap för att utveckla språket. Nio lärare som undervisar i grundskolan respektive gymnasieskolan har besvarat en enkät som behandlar ämnet konstverk i svenskundervisningen. Lärarna undervisar i svenska och/eller svenska som andraspråk samt andra ämnen. I uppsatsen redovisas även en läromedelsanalys. Resultaten visar att informanterna ansåg att konstverk kan motiveras i svenskundervisningen. Informanterna gav exempel på flera fördelar med att inkludera konstverk i undervisningen samt områden i svenskämnet där konstverk passar extra bra, såsom inom litteraturhistoria och i muntlig och skriftlig framställning. Resultatet visade också att det finns några läromedel som riktar sig bl.a. till svenskämnet och som utgår ifrån konstverk, dessa innehåller konkreta exempel på hur man kan arbeta med konstverken. Däremot var det få informanter som var bekanta med liknande läromedel. Några slutsatser som kan dras är att konstverk i svenskundervisningen används först och främst för att inspirera elever i olika moment. Konstverk hjälper elever att komma igång när de ska t.ex. skriva berättelser. Konstverk förkortar vägen till förståelse och kan fördjupa och förtydliga kunskaper. Dessa exempel samt fler som framkommer i uppsatsen visar att konstverk kan användas språkutvecklande och har flera användningsområden.

Nyckelord: konstverk, svenskämnet, språkutveckling, inspiration, det vidgade textbegreppet, bilder

Innehåll

Sammanfattning	2
1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Uppsatsens disposition	6
1.3 Begreppsdefinitioner	6
2 Bakgrund	7
2.1 Teorier	7
2.1.1 Konstvetenskap och bildvetenskap.....	7
2.1.2 Konstvetenskap och bildsemiotik.....	8
2.1.3 Lärstilar och intelligens	9
2.2 Konsten i samhället.....	9
2.2.1 Ordet och bilden	9
2.2.2 Möten med konstverk och bilder förr och idag	10
2.2.3 Konst och bilder i olika åldrar.....	11
2.3 Konsten i skolan.....	11
2.3.1 Synen på konsten i skolan	12
2.3.2 Konstverk som ett inspirerande steg i språkutvecklingen.....	13
2.3.3 Bildanalys	13
2.3.4 Olika arbetssätt och metoder som kan tillämpas i svenskundervisning.....	15
2.3.5 Svårigheter med konst i svenskundervisning	16
2.4 Projektarbeten och samarbeten.....	16
2.4.1 Språkutveckling utifrån ett vidgat textbegrepp.....	17
2.4.2 Nationell utvärdering av bilden och svenskan.....	17
2.5 Styrdokument.....	18
2.6 Nationella prov.....	19
3 Metod och material	20
3.1 Urval, avgränsning och bortfall.....	21
3.2 Genomförande	23
3.3 Databearbetning och analysmetoder.....	23
3.4 Tillförlitlighet och trovärdighet	24
3.5 Etiska principer	24
4 Resultat	26
4.1 Motivering för konstverk i svenskundervisningen	26

4.2	Användningsområden för konstverk inom svenskundervisningen	27
4.3	Konstverk till olika delkurser inom svenskämnet	28
4.4	Fördelar och svårigheter med konst i svenskundervisningen	29
4.5	Lärarnas kännedom av läromedel som använder sig av konstverk	30
4.6	Konstverk i nationella prov	30
4.7	Sammanfattning av informanternas svar	32
4.8	Läromedel med konsten som utgångspunkt	33
5	Resultatanalys	37
5.1	Analys av motivering för konstverk i svenskundervisningen	38
5.2	Analys av användningsområden för konstverk inom svenskundervisningen	38
5.3	Analys av konstverk till olika delkurser inom svenskämnet	39
5.4	Analys av fördelar och svårigheter med konst i svenskundervisningen	40
5.5	Analys av lärarnas kännedom av läromedel som använder sig av konstverk	41
5.6	Analys av konstverk i nationella prov	41
5.7	Analys av läromedel med konsten som utgångspunkt	42
6	Diskussion	42
6.1	Metoddiskussion	42
6.2	Resultatdiskussion	43
6.3	Slutsatser	46
6.5	Vidare forskning	47
	Litteratur och bildregister	48
	Bilagor	50
	Bilaga 1 Enkätfrågor till lärarna	50
	Bilaga 2 Exempel på nationella proven	54
	Tabeller	
	Tabell 1: Sammanfattning av informanternas enkätsvar	32

1 Inledning

Kraven på oss människor som samhällsvarelser växer ständigt. Under dagens lopp tar vi ställning till många budskap som ofta är utformade i bilder. Vi överöses av reklam där bilden på sekunder ska kunna förmedla budskap. För att bli skicklig på att utforma sådan reklam krävs det nog att man har haft möjlighet att utveckla sin iakttagelseförmåga. Det finns även flera tillfällen i livet såsom exempelvis i arbetsintervjuer och medarbetarsamtal som vi blir ombedda av visualisera vårt liv om fem, tio år och på ett par korta ögonblick kunna ge en målande beskrivning om det som vi ser i vårt inre. Man kan fråga sig om detta är en självklar talang som vi har med oss från födseln eller om det är så att vi måste få tillfällen att öva oss att tolka bilder eller kunna förmedla det som visualiseras framför oss? Men när är det meningen att vi ska få möjlighet att öva? Har skolan ett ansvar i detta?

Förändringar i gymnasieskolan har bidragit till att bildämnet inte längre kommer att läsas av alla elever. För den som vill kan det estetiska studeras som ett tillval. Frågan är hur många som kommer att göra detta tillval då det finns andra ämnen att välja på, såsom språk, som ger meritpoäng vilket t.ex. bild inte ger? Vilka konsekvenser detta kommer att medföra är svårt att veta. Men kommer Sverige fortfarande kunna vara världsledande i t.ex. export av design och musik?

Bild och konst kan trots allt inkluderas till viss del i andra ämnen. Min passion och förhoppning är att kunna förena mina estetikkunskaper med svenskämnet. Konst har alltid varit en inspirationskälla för mig och jag tror att man kan med hjälp av konstverk finna kreativitet hos elever och utveckla fantasin som i sin tur uppmuntrar språkutvecklingen. Jag har personligen prövat att utgå ifrån konstverk under vissa svensklektioner. Jag upplevde att metoden mottogs väl av eleverna som dock var ovana vid arbetssättet, men nyfikenheten hos dem märktes och säkerheten att våga uttrycka sig växte allteftersom. Elever som annars hade svårt att uttrycka sig förvånade mig med sina framsteg. Därför känns det viktigt att närmare studera forskning och metoder för att kunna motivera konstverk i svenskundervisningen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att ta reda på hur man kan använda konstverk i svenskundervisningen samt om man kan använda konst som redskap för att utveckla språket. Jag söker besvara följande frågeställningar för att uppfylla syftet:

- Hur kan man använda konstverk som en språkutvecklande metod?
- Vilka fördelar och nackdelar finns det med att använda sig av konstverk i svenskundervisningen?
- På vilka sätt använder några svensklärare sig av konstverk i sin undervisning?
- Vad finns det för läromedel som vänder sig till svenskämnet där läromedelsförfattarna medvetet utgår ifrån konstverk i sina metoder och arbetsuppgifter?

1.2 Uppsatsens disposition

Jag har disponerat uppsatsen i sex kapitel. I kapitel 2 finns bakgrunden, dvs. tidigare forskning, vetenskap, teorier, projektarbeten, styrdokument, nationella prov och läromedel. I kapitel 3 beskriver jag metod, material samt etiska principer. Enkätresultat redovisas i kapitel 4 och i kapitel 5 analyserar jag materialet. I kapitel 6 diskuterar jag metod och resultat. Därefter ger jag förslag till vidare forskning.

1.3 Begreppsdefinitioner

Med *konst* menar jag det som konstnärer genom tiderna har målat med hjälp av penslar och dylika material. I denna uppsats används orden *konstverk*, *konstbilder*, *målningar* och *bild* för att beskriva samma sak.

Med *konstmappar* menas material där författare har samlat ett antal kända konstverk och därefter utarbetat olika moment kring målningarna, som t.ex. diskussion, skrivuppgifter och elevens eget skapande. Dessa konstmappar är först och främst avsedda för bildämnet i skolan men kan även användas i andra ämnen såsom svenska.

Nationella prov förkortas ibland som NP i uppsatsen. Syftet med nationella proven är i huvudsak att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning samt att

ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

I Gymnasiets kursplan för Svenska B används termen *ett vidgat textbegrepp* som innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 förkortas även som Lgr 11.

2 Bakgrund

2.1 Teorier

Konsten och vetenskapen om den har gamla anor tillbaka till antiken, och så också skrivandet om konst och konstnärer. I detta kapitel presenterar jag kortfattat konstvetenskap, bildvetenskap och bildsemiotik.

2.1.1 Konstvetenskap och bildvetenskap

Konstvetenskapen har under de senaste decennierna genomgått stora förändringar både teoretiskt och metodiskt, konstaterar Larsson (2010:7). Den har genomgått omprövningar och nyorienteringar. Dagens konstvetare ställer knappast samma frågor som konstvetarna gjorde för bara 50 år sedan. Aktuell forskning bedrivs idag på hög nivå i många länder. Svårigheten att få en överblick beror på att bara en liten del översätts till engelska eller till något annat stort språk.

Enligt Larsson (2010:95) började den traditionella konstvetenskapen ifrågasättas på 1970-talet. Besläktade discipliners teoribildning och metoder påverkade de nya frågeställningarna och de nya forskningsmålen. Under den senare delen av 1980-talet upplevde konstvetenskapen en förändring då behovet att reflektera över dess historia, dess institutioner och intellektuella traditioner växte.

Bildvetenskap tillhör den humanistiska disciplinen och är den mest expanderade och den största utmaningen för konstvetenskap, enligt Larsson (2010:110). Bildvetenskap har en vidd som inkluderar bl.a. mediebilder, språkets bilder och våra mentala bilder. Bildvetenskap tar del av discipliner såsom antropologi, psykologi, filosofi, informatik, semiotik, litteraturvetenskap, mediavetenskap, arkeologi och etnologi.

Dagens bildvetenskap har inspirerats av begreppet "pictorial turn" som myntades av William J. T. Mitchell året 1994. Larsson (2010:112) skriver att enligt Mitchell uppstår bilder egentligen när vi betraktar dem. I det ögonblicket vi betraktar en bild så ger vi den mening och liv och börjar kommunicera mentalt med den. Bilderna talar till oss ibland bokstavligt och ibland i överförd bemärkelse.

2.1.2 Konstvetenskap och bildsemiotik

Enligt Wetterholm (1993:129) finns det flera vetenskaper som utvecklar kunskaper om bilden. Den traditionella konstvetenskapen sysslar främst med epokstudier och enskilda konstnärers produktion samt vad dessa har för betydelse för vår kultur. Till konstvetenskapens domän hör bildens uttryck och gestalt. Inom semiotiken vill man komma till klarhet över vad som är utmärkande för bilden som bild och söka svaret på vad bilder egentligen betyder. Semiotikens syfte är att söka förklara hur vi förstår den redan tolkade verkligheten genom bilder. Enligt Hansson m.fl. (2006:9–31) kommer begreppet semiotik från det grekiska ordet *semeion* som betyder tecken. Semiotik är en vetenskap som undersöker mänsklig betydelseproduktion, villkoren för kommunikation och dess samband med samhället. Det som människan ser och hör tolkar hon till tankens teckenkedjor och berättelser. Detta kallas för sinnenas semiotik. Uttryck och innehåll är de viktigaste komponenterna. Uttryck är det som vi ser eller förnimmer. Ett exempel på det är när man ligger på stranden och förstrött ser molnen glida förbi. Plötsligt börjar molnen likna olika saker, t.ex. ett ansikte. Då har det iakttagna (uttrycket) kopplats till innehåll och det har blivit till ett tecken. Även tankar, associationer, drömmar och fantasier kan betraktas som tecken men skillnaden är att de är dolda. I vår kultur framställs och tolkas tecken i text ifrån vänster till höger, rad för rad. Tecken och tankekedjor i bilder organiseras inte på samma sätt. De kan tolkas och kombineras i alla riktningar. En analytiker har fria händer att välja ut vilka delar som är intressanta för tolkning och som bär ett budskap. Uttryck och innehåll kopplas samman men det kreativa kommer fram när man avstår ifrån det självklara. När det finns glapp mellan uttryck och innehåll uppstår det tveksamheter, vilket tillåts så länge intentioner, tankeprocesser och resultat kan motiveras, menar Hansson.

2.1.3 Lärstilar och intelligens

Kan användandet av konst vara till fördel för en del elever? Finns det kopplingar mellan intelligens och konst? I detta avsnitt har jag tittat på vad forskningen anser om det.

Stensmo (2008:211–212) menar att elevers lärstilar varierar. De elever som lär sig bäst genom att lyssna har en auditiv lärstil medan de som har lättare för att läsa och se har en visuell lärstil. De elever som har en kinestetisk lärstil behöver känna och göra för att inläringen ska fungera bäst. Anledningen till att det finns olika lärstilar beror på att funktionerna finns i olika delar av hjärnan. I den vänstra hjärnhalvan finns funktionerna för språk, ord, logik, matematik och systematik. Elever som styrs av den vänstra hjärnhalvan behöver helst arbeta i ensamhet i ett ljust och tyst rum. I den högra hjärnhalvan finns funktionerna för rytm, rim, musik, mönster, fantasi och bilder. Elever som styrs av den högra hjärnhalvan är samarbete med andra till förmån i ett rum med dämpad belysning. Skolans läroplaner och undervisning är mest lämpade för de elever som domineras av den högra hjärnhalvan, påstår Stensmo.

Wetterholm (1993:117) påstår att talang för bildämnet har i skolans värld setts som genetisk gåva som är förbehållet endast en liten skara elever medan språk, matematik och natur- och samhällsorienterade ämnen påverkas genom intelligensen, som i sin tur kan tränas upp genom undervisning och studier. Wetterholm hävdar dock att enligt rön inom forskningen kan intelligens utvecklas i många former och kan ta sig uttryck på många sätt både inom och mellan olika kulturformer.

2.2 Konsten i samhället

Sedan urminnes tider har människan kommunicerat genom olika slags bilder. Detta avsnitt går in på förbindelser mellan ordet och bilden. Det behandlar också hur användandet av bilder i samhället har utvecklats samt hur användandet av bilder i olika åldrar kan variera.

2.2.1 Ordet och bilden

Mellan ordet och bilden finns det en hemlig förbindelse trots att de är skilda från varandra, enligt Sjögren (1993:91). Både ordet och bilden ska ses som två storheter med självklar dignitet. Trots sin självständighet påverkar båda varandra. En poetisk impuls kan resultera i en målning och ögats impuls i en dikt, anser Sjögren. Varje bild

har ett osynligt innehåll, menar Wetterholm (1993:131), och blir därigenom en del i vår allt mer komplicerade kommunikation människor emellan. Larsson (2010:114) skriver att bilder inte bara illustrerar sådant som man kan sätta ord på och kan därigenom ge en mer fullständig upplevelse av det som ska beskrivas. Bilder berör även andra mentala skikt hos betraktaren än vad ordet gör.

Intertextualitet är en term som härstammar från Michail Bachtin. Enligt Bachtin (i Molloy 2008:247) skapades all konst och litteratur i ett ständigt pågående samtal. Han kallade det för *det dialogiska tänkandet*. Edwards (2008:125) beskriver intertextualitet som osynliga trådar som binder samman bilder och texter. Såsom bildbetraktaren eller läsaren är påverkade av det som de tidigare har sett är även fallet för konstnären och författaren. Konstnären kan medvetet anspela på andra konstverk men själva intertextualiteten sker när betraktaren själv gör kopplingen. Det kan också betyda att det som betraktaren upptäcker kan vara sådant som kanske inte konstnären har tänkt på. Alla uppfattar saker olika beroende på vilken referensram man har, hävdar Edwards (2008:125).

2.2.2 Möten med konstverk och bilder förr och idag

Att dagens barn är vana vid en modern bildvärld långt ifrån naturnära idyller är Edwards (2008:70) medveten om. Edward menar att barnen är uppväxta med fartfyllda barnprogram, TV-reklam och datorspelens interaktivitet. Vi lever i en minst sagt bildtät kultur, poängterar Hejdelind (2008:4). Tusentals bilder möter oss från att vi vaknar på morgonen tills vi somnar på kvällen. Vi blir både medvetet och omedvetet påverkade av dessa bilder oavsett om bilderna är till vår belåtenhet eller om vi reagerar negativt på dem. Av just denna anledning har Anderberg & Jonson (1992:3) velat ta fram konstbilden i fokus för att skapa en slags motkraft till det massmediala bildsamhället vi lever i. Dagens barn blir överösta av en ständig ström av bilder. Elever behöver ges möjlighet att vidga sin verklighetsuppfattning genom att stanna upp och titta in i konstnärens värld. Ju längre tid vi tittar ju mer ser vi, konstaterar Anderberg & Jonson.

Genom olika epoker har människan använt sig av olika yttre hjälpmedel för att kommunicera, allt ifrån mejslar och penslar till kameror och datorer (Hansson m.fl. 2006:31). Oavsett vilket årtal som konstverket är målat kan man alltid "läsa" målningen från här och nu, hävdar Hejdelind (2008:7). Men det kan också vara

intressant att reflektera över sammanhanget då t.ex. historiska konstverk har tillkommit. Det kan ge oss en bild av hur samhället har sett ut och tätt sig, hur vår historia ser ut och hur den tidens bildtradition gavs i uttryck. Genom att analysera konstverk kan man också lära sig något om sig själv, påstår Hejdelind.

2.2.3 Konst och bilder i olika åldrar

Barn uppfattar oftast mer än vi vuxna gör då barn har en rikare fantasivärld, påpekar Anderberg & Jonson (1995). Författarna är säkra på att bilder som man har upplevt som barn etsar sig fast i minnet. Edwards (2008:67) tror att vår konstnärliga och litterära smak grundläggs redan vid en tidig ålder då vi läser barnböcker som har bilder och berättelser som starkt berör oss och våra senare preferenser är ofta präglade av dessa upplevelser. Personligen älskar Edwards folksagor som är rika på härliga men också hemska bilder. John Bauers trolska Tuvstarr sittande på tjärnen, som är en av den svenska konsthistoriens mest kända bilder, är ett exempel på bildkonst som har inspirerat flera konstnärer och författare. Edwards tror även att bildkonstnärer har varit ytterst känsliga bildupplevare som barn och att de i vuxen ålder ger uttryck för i sina bilder. Andra sekelskiftskonstnärer som hon tipsar om är Elsa Beskow, Ottilia Adelborg, Jenny Nyström och Einar Norelius.

Ur egna erfarenheter menar Anderberg & Jonson (1992:3) att barn tar till sig konstverk men att man måste låta det få ta tid. Barnen behöver en lärare som fungerar som vägledare. Författarna menar att det är viktigt att ta tillvara på den fördomsfrihet som finns hos barn innan de har nått puberteten, för att det kan ligga något i det som sägs att det är just i mellanåldern som barn formar sin känsla för skönhet. När elever når förpuberteten finns det risk för att bildspråket stagnerar eller rentav blockeras. Det är viktigt att hålla kvar elevernas intresse för konst, uppmanar Anderberg & Jonson (1995).

2.3 Konsten i skolan

Hur ser skolan på konsten? Har den samma status som övriga ämnen? I detta avsnitt kommer jag behandla konstens plats i skolan. Jag kommer även ge exempel på metoder hur konst kan användas i undervisning.

2.3.1 Synen på konsten i skolan

Bild och ord söker varandra, skriver Wetterholm (1993:132). Dessa har dock inte fått samma status. I skolan är det ordet som har makten trots att bildens roll i samhället utanför blir allt större. Nordström (1984:72–78) skriver om bilden som kunskapsbärare i pedagogiska eller vetenskapliga sammanhang. Han menar att skolan alltid har missgynnat kunskap producerat av Picasso eller Beethoven framför Pythagoras och Einstein. Bild, musik och dramatik anses inte vara ett av de viktiga ämnena. Skolan värderar de *vetenskapliga* och de *poetiska kunskaperna* (estetiska, egen anm.) olika. Skolan vill ha kunskap som kan mätas och betygsättas. Den *poetiska kunskapen* lägger inte samma vikt vid analyser, kontrollerbarhet och objektiva metoder. Den innehåller två huvudpunkter: för det första kräver den att ny kunskap skall uttryckas och konkretiseras i bilder och för det andra betonar den de subjektiva ställningstagandena i hela kunskapsprocessen. Trots att det i massmediesamhället används olika varianter av bilder används bilden oftast bara som en förmedlare av redan manifesterad kunskap och alltför sällan som ett verktyg som kan skapa nya kunskaper.

I början av barndomen avbildar bilden ensam verkligheten, för att senare enbart vara ett stöd för texten, menar Edwards (2008:94). Hon beklagar att det finns så många som anser att bilder inte behövs när man har bemästrat läskonsten. Edwards menar att det är en snäv syn på vad språk verkligen är. Den förlegade synen att bilden har en lägre rang än texten påverkar även dagens textmarknad. Därför är det fortfarande svårt att hitta grafiska romaner, serier och bilderböcker för äldre barn samt tonåringar.

Anderberg & Jonson (1995) låter förstå att då barn är vidöppna för alla intryck så har skolan ett viktigt uppdrag att lära eleverna att inte konsumera bilder urskiljningslöst. Även konstbilder har flera dimensioner och stämningar men för att uppleva det krävs det att man stannar upp. Skolan behöver uppmuntra det fria, uppslagsrika och ifrågasättande tänkandet och tolkandet både i bild och i text, då det utvecklar förståelsen i alla åldrar, hävdar Garne (2006:141–142). Enligt kursplanerna i svenska ska elever ha förmågan att läsa mellan raderna, finna undertexter och dra slutsatser av det som läses eller lyssnas till. Denna kunskap borde också utvecklas i läsandet av bilder även om det är komplext, slår Garne fast.

2.3.2 Konstverk som ett inspirerande steg i språkutvecklingen

Att kunna skapa inre bilder i skrivandet kan ibland vara svårt när eleven stirrar på ett blankt papper. Elever som inte har skrivvana behöver draghjälp ur det som Molloy (2008:134) kallar för ”tomheten”. När man tittar på en bild så finns det inga rätt eller fel, man ser det man ser. Molloy har erfarenheter av att elever som har annat modersmål än svenska samt de som har svåra skrivblockeringar alltid kan åtminstone skriva ett ord till en bild. Konsten att skriva och läsa är ovant och svårt för vissa elever men dessa känner sig oftast hemma i bildernas värld, skriver Anderberg & Jonson (1995). Genom att titta på konstverk kan de flesta klara av att koncentrera sig, även de som i andra fall kan ha svårt med det, då det hela blir ett äventyr som inspirerar. Anderberg & Jonson (1992:3) anser att konstbilderna hjälper eleverna att uppleva andra möjligheter genom att identifiera sig med konstnärers egensinniga frihet i skapandeprocessen. Bildkonsten är oslagbar och en värdefull inspirationskälla, tycker författarna.

Svenskämnet kan ses som ett kvinnligt ämne, enligt Molloy (2008:255). När lärare arbetar med perspektiv utifrån bilder i arbete med dikter brukar dock pojkar bli entusiastiska, även de som ibland har visat sig avståndstagande. Enligt Wetterholm (1993:116) kan bilder användas i många skolämnen som ett språkligt redskap, ensamt eller tillsammans med ordet. Wetterholm menar att svenskan och bilden kan utvecklas tillsammans. Han anser att ordförrådet växer och den verbala formuleringsförmågan skärps i den verbala beskrivningen, tolkningen och analysen av bilder.

Bilder kan locka fram vår egen kreativitet. Både texter och bilder ger oss något samtidigt som de utelämnar något annat. Det går också att arbeta med det som inte finns då fantasin kan även se det osynliga. En subjektivt skapande akt är individualiserande, skriver Molloy (2008:135). Varje elev får olika associationer och arbetar utifrån sin egen nivå när de utgår ifrån bilder. Alla gör sina egna tolkningar och allas tankar är lika giltiga, poängterar Molloy. Allas bidrag kan användas i språkutvecklande syfte, enligt kursplanens beskrivning under rubriken *Språket*.

2.3.3 Bildanalys

Hansson m.fl. (2006:31) menar att när vi betraktar t.ex. ett landskap så tolkar vi in våra tidigare erfarenheter. Vi läser in något från det förflutna, något som vi har

upplevt eller sett. Tolkningsprocessen kan delas in i tre kategorier: *synbild*, *inre bild* och *framställd bild* (Hansson m.fl. 2006:31–32). *Synbild* är människans synfält. I synfältet utvecklas tecken som gör det möjligt för människan att orientera sig och tolka omvärlden. Färgseendet hör också hit. Det gör att människan kan skilja på en miljon färgnyanser. *Den inre bilden* innebär att förrådet i hjärnan kan utvecklas i samtal, i drömmar och i skapande verksamhet. Till den *framställda bilden* avses målningar, skulpturer, filmer installationer, etc. Alla dessa tre bildkategorier samspelar ständigt med varandra.

Ett konstverk har inte enbart en bestämd betydelse utan ett konstverk kan "läsas" på flera olika sätt. Till ett konstverk finns flera olika perspektiv, enligt Hejdelind (2008:7). Genom att lära sig en övergripande metod kan man lära sig att analysera inte bara konstverk utan också bl.a. reklam, affischer och reportagebilder. Hon menar att utgångspunkten för all tolkning ska vara personlig, då alla har olika erfarenheter och förförståelse. Den personliga tolkningen kallas för en subjektiv upplevelse. Hejdelind tycker att det är viktigt att utmana och ifrågasätta det som man ser och upplever; annars finns det en risk att konstverket ses som stumt och betydelselöst. För att bildanalysövningar ska bli betydelsefulla ska de sättas in i ett sammanhang. Det är viktigt att komma ihåg att läraren inte sitter inne med alla svaren, speciellt då det gäller bildanalys (Hejdelind, 2008:8). Genom att utgå ifrån konstverk kan eleverna träna på att beskriva det de ser, argumentera och dra slutsatser utifrån analysdiskussionerna. Det finns många olika sätt att arbeta utifrån konstverk, för läraren gäller det bara att finna den metod som passar eleverna bäst. Hejdelind skriver att bildernas innehåll och budskap kommer att växa fram när man är många som tittar tillsammans, därför att alla ser och associerar olika. Sjögren (1993:91) menar att konstens domäner är gränslösa. De som granskar konst ska inte avge oföränderliga omdömen utan hålla samtalet levande, det är det viktiga enligt Sjögren. Man ska söka efter förståelse, hellre öppna än att stänga, komma tillmötes än att avvärja.

En metodisk verktygslåda för bildanalys innehåller fem huvudteman: innehåll, hur verket är gjort, kontext, syfte och den personliga upplevelsen, enligt Hejdelind (2008:8). När bildanalysövningar görs i grupp har man möjlighet att höra andras reflektioner och iakttagelser. Övningarna blir också mycket roligare i andras sällskap.

Till en början kan man diskutera hur man själv upplever konstverket och därefter gå allt mer mot det komplexa.

Innehåll: Här beskrivs det som man ser, förhållandet mellan ljus och skugga, miljö, natur och figurer. På figurerna beskrivs kläder, kroppar, kroppshållning och blickarnas roll. Vilken slags bild det är analyseras samt stämningen.

Hur verket är gjort: Eleven ska analysera vilket material konstnären har använt och hur tillkomstprocessen har varit. Har bilden ett djup och ska den ses ur en viss position?

Kontext: Analysen ska svara på frågor om när bilden gjordes och av vem? Den berättar också om det historiska sammanhanget.

Syfte: Vad har bilden för syfte och vad har den för budskap? Eleven ska reflektera över vilken funktion bilden kan ha idag.

Den personliga upplevelsen: Den personliga upplevelsen har en central roll. Eleven ska kunna motivera och beskriva sin upplevelse. Eleven behöver tänka över om denne blir engagerad av konstverket, vilka tankar som väcks och hur denne relaterar fysiskt till konstverket. Efter att elever har haft möjligheten att lyssna till varandras analyser och reflektioner kan de göra jämförelser mellan varandras upplevelser och sedan se hur de därefter ser på konstverket (Hejdelind, 2008:8–14).

2.3.4 Olika arbetssätt och metoder som kan tillämpas i svenskundervisning

I en bild finns inte orden synliga som i skrivna texter; därför måste man vara extra uppmärksam i arbete med bilder, anser Molloy (2008:254–255). Bilden blir till det som betraktaren ser då denne tillför bilden ord. En bild kan ses ur olika perspektiv, utifrån eller inifrån. När elever beskriver ett konstverk inifrån måste de gå in i tavlan. Eleverna behöver då använda sina sinnen och beskriva vad de hör, ser, känner, luktar och vilka smaker de känner. Molloy är övertygad om att när man tränar upp sin uppmärksamhet kan det även vara till hjälp i många andra situationer.

Med yngre barn kan man t.ex. samtala om John Bauers *Tuvstarr*. Läraren kan fråga om barnen kan se kopplingar till senare versioner. Edwards (2008:68–70) tycker att barn är suveräna på att känna igen illustratörsstilar men också motiv. Hon menar att bilder påverkar oss omedelbart och starkt. En bra fråga att ställa är: "Vad är det i dem

som fångslar eller stöter bort?” I de lägre klasserna, låter Wetterholm (1993:128) förstå, är det vanligt att lärare väljer att använda bilder i sin undervisning för inspiration för det muntliga och skriftliga berättandet. Lärare har dock en tendens att förbise bildernas iakttagbara innehåll. Enligt Wetterholm (1993:128) kan läraren ställa frågor om vad som finns utanför bilden eller vad som kan ha hänt precis stunden innan som föranledde motivet.

Molloy (2008:139) är positiv till Eva Anderberg och Monica Jonssons (1992, 1995) konstmappar (se 1.3 samt 2.7) och använder sig av dem själv också. Molloy menar att alla lärare som har kunskap om processinriktad skrivmetodik kan utgå från Anderbergs och Jonssons material och sedan göra egna didaktiska val. Bilderna går även att använda i rollspel samt som improvisationsrekvisita. Som ett komplement till att använda konstbilder i undervisningen rekommenderar Anderberg & Jonson (1995) att man tar eleverna på ett besök till ett konstmuseum.

2.3.5 Svårigheter med konst i svenskundervisningen

Molloy (2008:135) har märkt att många lärare säger till sina elever att använda fantasin när de inte vill skriva. Molloy's råd för bättre språkutvecklingsinstruktion är att läraren istället ska säga till eleven ”skärp din uppmärksamhet på detaljer, iakta din omgivning, finn dina uttryck”. Genom att titta på andras bilder av verkligheten kan läraren tillsammans med eleven konkretisera metoden. Molloy (2008:257) bedömer att eleverna måste få känna att de äger sina egna tolkningar och att läraren faktiskt är genuint intresserad av att höra deras tankar. Ett misstag som begås av lärare är att de är för snabba att tala om sin egen tolkning först och då berövar eleverna den egna skapande verksamheten. Även lärarens tolkning är intressant men kan vänta till senare. Det som kan gå fel är att läraren tappar sin professionalism om elever uttalar provocerande kommentarer om någon målning. Sådant kan dock hända när som helst och inte bara under bildtolkning, påpekar Molloy (2008:139).

2.4 Projektarbeten och samarbeten

Hur estetiska dimensioner kan berika undervisningen och stimulera eleverna i alla ämnen behandlar Lars Lindström i sin forskningsöversikt *Att lära genom konsten* (i Garne 20006:141). Lindström förespråkar att lära genom konst inte bara är förbehållet svenskämnet utan är aktuellt för skolans alla ämnen. I detta avsnitt

presenterar jag ett redan genomfört projektarbete med konsten i fokus samt en utvärdering där jämförelser mellan ämnena svenska och bild gjordes.

2.4.1 Språkutveckling utifrån ett vidgat textbegrepp

Vad har estetiska lärprocesser med svenskämnet att göra? Detta var en fråga som Ann Boglind ställde sig när hon av Göteborgsuniversitet fick i uppdrag att vara kursledare för en språkutvecklingssatsning utifrån ett vidgat textbegrepp (Boglind, 2009:3). Målet med kursen var att ge pedagoger språkutvecklande behörighet för att stärka språkutvecklingen hos barn i åldrarna 6-12 år. Ur nio kommuner deltog 115 lärare. Kursen bestod bl.a. av seminarier på museer, litteraturseminarier och projekt i det egna klassrummet med egen barngrupp.

Lärarna fick i uppgift att börja använda sig av estetiska lärprocesser i den egna pedagogiska verksamheten. Den estetiska utgångspunkten kunde vara t.ex. en bilderbok med både traditionell text men också ett vidgat textbegrepp med olika lärstilar och estetiska processer; även författarprojekt förekom. En stor del av klassrumsarbeten tog avstamp ifrån konstnärers arbeten såsom John Bauer, Pablo Picasso, Vincent van Gogh och Carl Larsson.

Enligt lärarna bidrog projektet med att eleverna blev bättre på att brodera ut texter, deras fantasi hade utvecklats, elevernas medvetenhet om att det finns budskap både i bilder och i texter växte. En glad överraskning var att eleverna hade haft mer energi och arbetsglädje under projektet. Genom att arbeta med olika uttrycksformer ansåg flera av lärarna att barnen blev mer synliga och kom till sin rätt på ett annat sätt än tidigare. Resultatet visade tydligt att det traditionella innehållet i svenskämnet berikas av ett tillflöde av estetiska lärprocesser (Boglind, 2009:3).

2.4.2 Nationell utvärdering av bilden och svenskan

I en nationell utvärderings (NU) försöksgenomgång år 1989 utvärderades bilden och svenskan tillsammans. Orsaken till detta var att båda ämnena bidrog med samma saker:

- barnets språkutveckling, begreppsbildning, kunskapsutveckling och personlighetsutveckling,
- barnets uttrycks- och kommunikationsförmåga,
- kunskaper och färdigheter som behövs vid studier av massmedier,

- kunskaper och färdigheter som behövs vid studier av kultur i historiskt, nationellt och internationellt perspektiv,
- att barnet kan tillgodose sitt behov av eget skapande.

Det visade sig att bildundervisningen hade stora brister och på grund av stora kunskapsdifferenser försvårades samverkan mellan dessa ämnen (Wetterholm 1993:116).

2.5 Styrdokument

Enligt Lärarutbildningskommittén är kunskapsområden inom den estetiska kunskapen och den kulturella uttrycksformen något för alla lärare, oavsett ämne/ämnesområde eller skolform. Detta på grund av att samhället förändras och med den betydelsen av kultur, konst och estetik för barn och ungdomar (SOU 1999:63:11).

Då kulturen redan finns i skolan är alla lärare kulturarbetare. Lärare bör utgå ifrån att barn är medskapare i olika kulturyttringar och de ska tas på allvar. Konstens metod ska vara en självklar kunskapsväg i skolans vardagliga arbete och lärare ska se till att integrera kulturliv och skola (SOU 1999:63:56).

Enligt Lgr 11 är syftet med undervisning i både svenska och svenska som andraspråk att elever ska ges möjlighet att utveckla tankar och åsikter genom olika slags texter men också genom olika slags medier. Eleverna ska stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer. Undervisningen ska bidra till att elever utvecklar kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och medverka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts (Lgr 11:222, 239).

Vidare kan vi se på det centrala innehållet för svenska i Lgr11 för de olika årskurserna i grundskolan. Enligt det ska elever skapa texter där ord, bild och ljud samspelar. Muntliga presentationer görs med hjälp av bilder och andra hjälpmedel som stöd. De ska bekanta sig med några skönlitterära barn- och ungdomsboksförfattare och illustratörer. Eleverna ska göra miljö- och personbeskrivningar (Lgr 11:223-227).

Skolans uppdrag går ut på att i skolarbetet ska de intellektuella som såväl de praktiska sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Elever ska få uppleva olika uttrycksformer för kunskap då de får uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. Eleven ska tillägna sig förmåga till eget skapande (Lgr 11:10).

2.6 Nationella prov

De nationella proven (NP) för svenska innehåller flera fotografier, tecknade bilder samt konstverk. Det var på hösten 2007 som Nationalmuseet inledde ett samarbete med *Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk*. Ett av syftena till detta samarbete var att ge lärarna möjlighet att fortsätta arbeta vidare från Nationalmuseets samlingar i sin undervisning. Ett annat syfte var att ge eleverna ännu fler bilder som anknyter till de aktuella teman som presenteras i NP. Alla bilder och konstverk har på ett eller annat sätt kopplingar till det aktuella temat¹. I bilaga 2 finns ett exempel på ett NP.

Garme (2006:135–136) skriver om bilden och textens roll i de nationella proven för svenska och svenska som andraspråk. I samtliga textmaterial ingår det i huvudsak konstbilder. I proven ingår uppgifter där eleven kan använda sig av både bild och text; däremot finns det aldrig en uppgift där eleven ombeds att beskriva vad en målning föreställer, men ibland finns det elever som ändå väljer att göra det. I proven för gymnasieskolan blir bilden ofta en förstärkning till temat. Garme påpekar att det kan finnas en del ironi och kopplingar konstverken emellan men att det sällan märks på elevtexterna. Garme skriver att hon och de andra som är med och skapar de nationella proven har en uppgift att skapa en arena för fruktbara och spännande möten mellan ungdomars upplevelser av text och bild.

De nationella proven skapas utifrån styrdokumentens intensioner. Det läggs mycket tid och kraft på provhäftens bildmaterial. Garme (2006: 137) påpekar att det i kursplanen för svenska står: ”Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom lyssnande, drama, rollspel, film, video och bildstudium”

Några exempel på vad bilden tillför de nationella proven (Garme, 2006:137):

¹ Källa: www.nationalmuseum.se

- Texten och bilden tillför varandra något som gör helheten rikare.
- Bilden ger inspiration till flera sätt att förstå texten eller texterna som den samspelar med.
- Bilden förstärker texten och vice versa genom att innehållet i bild och text är ungefär detsamma.
- Bilden får fler dimensioner av texten/texterna även om innehållet inte är detsamma.
- Texten får fler dimensioner genom bilden.

För proven i grundskolan har Garne (2006:137–139) kunnat utläsa att elever har reflekterat över kombinationen mellan bild och text. Hon och hennes kollegor vet att många lärare diskuterar inte bara texterna utan också bildernas roll som ingår i provhäftens helhet. Därför vill hon tillsammans med provgruppen fortsätta att stimulera till diskussioner genom att skapa många innehållsrika möten. Garne (2006:141) menar dock att det som bilden förmedlar går många elever förbi liksom även vi vuxna ofta är ovetande om vad som faktiskt påverkar oss dagligen, t.ex. färgsättning och belysning. Någon måste öppna våra ögon för sådana värden för att vi ska upptäcka dem.

3 Metod och material

Jag valde en kvalitativ metod för denna studie för att få en djupare förståelse för ämnet. Denscombe (2000:108) skriver att åsikter, synpunkter m.fl. kan undersökas med hjälp av frågeformulär, enkät eller intervjuer. För att få svar på mina frågor valde jag mellan två alternativa vägar att hitta lärare som var intresserade av att bli intervjuade eller att dela ut frågeenkäter. Då jag vet att lärarna är arbetsbelastade valde jag att göra undersökningen med hjälp av en enkät för att nå ut till fler men också för att stå objektiv i valet av informanter på skolorna. Denscombe (2000:122–127) menar att enkäter är som mest produktiva bl.a. när informanten är i stånd att läsa och förstå frågorna och tiden tillåter fördröjning. Denscombe säger också att enkäter ger standardiserade svar. Möjligheten för att data ska ha påverkats av ”interpersonella faktorer” är liten när frågorna inte ställs ansikte mot ansikte. Därav anledningen till att jag valde att göra en enkätundersökning som gav lärarna tid att reflektera över frågorna och för att få fram det väsentliga för studien. För att fånga

intresset hos lärare försökte jag göra en inspirerande och talande framsida till frågeenkäten (se bilaga 1).

Jag ville heller inte begränsa lärarnas svar genom att utforma enkäten med enbart fasta svarsalternativ utan valde att utforma öppna enkätfrågor. Enkäten bestod av 8 frågor, varav 7 frågor var med öppna svar. På den sista frågan (Fråga 8 i bilaga 1) fanns det färdiga svarsalternativ men ändå möjlighet att tillägga egna alternativ. Denscombe (2000:122- 123) poängterar att om forskaren väljer att använda öppna frågor tillåts informanten formulera svaret själv och denne bestämmer också svarets längd och innehåll. Nackdelarna med fasta alternativ är bl.a. att de tillåter färre nyanser i svaren och informanten kan bli frustrerad ”över att inte kunna uttrycka sina synpunkter på ett utförligt sätt”. Nackdelen med öppna frågor är däremot att det krävs en större ansträngning från informantens sida och forskaren får mycket ”rådata” som ”kräver mycket tidsödande analyser innan de kan användas”.

Som även framkommer i Bakgrund (2.3.1, enligt Nordström, 1984:72–78) är konst inte lätt att mäta och därför föll den kvantitativa metoden bort. Om en kvantitativ undersökning hade gjorts inom detta ämne hade det antagligen gått att se hur många som verkligen använder sig av konstverk inom svenskämnet eller att analysera om det är en specifik grupp av svensklärare som använder eller inte använder sig av konstverk. Men mitt syfte var inte att få några mätbara resultat utan att få mer djupgående information om hur konstverk kan användas inom svenskämnet.

Jag valde även att komplettera enkätundersökningen med en läromedelsanalys. Jag valde att leta efter läromedel som vänder sig till svenskämnet där författarna medvetet använder sig av konstverk i sina metoder och arbetsuppgifter. I presentationen av läromedlen har jag bl.a. fokuserat på vilka åldrar de vänder sig till och vilket syfte författarna anger att läromedlen har. De två första läromedlen (se avsnitt 3.1) har jag gjort en mer ingående innehållspresentation av så att läsaren ska kunna få en bild av hur böckerna är uppbyggda.

3.1 Urval, avgränsning och bortfall

Undersökningen ägde rum bland lärare på en gymnasieskola och en grundskola i en mindre kommun i Mellansverige. Informanterna består av lärare som undervisar i svenska och/eller svenska som andraspråk. Utöver dessa ämnen undervisar de även i

andra ämnen, men det var svenskämnet som var i fokus i denna undersökning, vilket framkom tydligt i enkäten. Sammanlagt delades 28 stycken enkäter ut till lärare, varav nio valde att delta i undersökningen. Av dessa informanter var sju kvinnor och två män, vilket framkom då informanterna hade valt att uppge sina namn i enkäten. Namnen i denna uppsats är inte informanternas egna utan jag har gett dem fingerade namn för att de ska få behålla sin anonymitet.

- ❖ Anna undervisar i huvudsak svenska som andraspråk på grundskolenivå, på en gymnasieskola.
- ❖ Marika undervisar i huvudsak svenska som andraspråk på grundskolenivå, på en gymnasieskola.
- ❖ Roy är svensklärare på gymnasienivå.
- ❖ Lea är svensklärare på gymnasienivå.
- ❖ Dina är svensklärare på gymnasienivå.
- ❖ David är svensklärare på grundskolenivå.
- ❖ Jenna är svensklärare på grundskolenivå.
- ❖ Mia är specialpedagog och undervisar svenska på grundskolenivå.
- ❖ Carin är nyexaminerad och undervisar svenska på grundskolenivå.

När det gäller läromedelsanalysen kände jag redan till två av läromedlen, båda skriva av Anderberg & Jonson (1992, 1995), vilket gjorde dem till självklara val att ha med i studien. Under uppsatsskrivandet gång fann jag även två helt nya läromedel som även de utgick ifrån konstverk. Det ena (Hejdelind, 2008) fick jag tips om av en av informanterna som valde att delta i enkätundersökningen. Det sista (Diskey, 1998) fann jag på en hylla i ett rum där läromedel förvaras, i en skola som jag har god kontakt med. Jag valde att analysera innehållet i de två första läromedlen, Hejdelind (2008) och Anderberg & Jonson (1992), mer ingående. Anledningen till att jag inte gör en längre analys av de två andra läromedlen är att Anderberg & Jonson (1995) har samma upplägg som Anderberg och Jonson (1992) samt att delar av Diskey (1998) saknades. Jag ville ändå ta med Diskey (1998) för att visa variationen av läromedel, bl.a. för att det riktar sig till högre åldrar än de övriga läromedlen.

3.2 Genomförande

För att veta vilka som var lärare i svenska samt svenska som andraspråk på skolorna fick jag fram namnen på skolornas databaser. Därefter delades enkäterna ut i respektive lärares lärarfack. Lärarna fick en vecka på sig att svara på enkäten. Det gick bra att mejla svaren till mig men alla lärarna valde att fylla i enkäten och lämna den i ett lärarfack där jag kunde samla in materialet.

3.3 Databearbetning och analysmetoder

Kvalitativ forskningsdata måste organiseras innan den analyseras, menar Denscombe (2000:245–248). Han skriver om *analytisk kodning*, som innebär att forskaren måste bryta ner data till analysenheter och kategorisera enheterna för att därefter ”bestämma vilken *enhet* som ska användas vid analysen”. Enheten kan vara speciella idéer eller företeelser i datamaterialet, skriver Denscombe. Enligt Denscombe handlar dataanalysen om att försöka identifiera processer och mönster, gemensamma drag och skillnader. Analysen av materialet har i denna undersökning följt dessa mönster genom att jag redovisar vilka av lärarna som har liknande åsikter och var de har olika åsikter om samma ämne. För den som gör studien är en objektiv hållning svårare vid kvalitativa undersökningar än vid kvalitativa undersökningar. Denscombe (2000:250) uttrycker detta på följande sätt: vid kvalitativ forskning är forskarens jag en del av forskningsinstrumentet. För att vara så objektiv som möjligt har jag refererat informanternas svar istället för att subjektivt välja ut delar av deras svar.

I läromedelsanalysen har jag undersökt vilket syfte de fyra utvalda läromedlen har, vilka åldrar de riktar sig till och hur de är tänkta att användas. Jag valde att analysera innehållet i de två första läromedlen, Hejdelind (2008) och Anderberg & Jonson (1992), mer ingående (se avsnitt 3.1). Jag analyserade vad de olika avsnitten tar upp och hur upplägget ser ut. Jag har valt att använda underrubriker (se avsnitt 4.8) som följer samma spår som författarna har valt att dela upp innehållet i respektive läromedel. Jag har även försökt att ge en så rättvis bild av läromedlen som möjligt genom att i resultatredovisningen inta en objektiv hållning trots att jag subjektivt väljer vilka delar jag presenterar.

3.4 Tillförlitlighet och trovärdighet

Att kontrollera validiteten i det respondenterna har uppgett är svårt när det handlar om uppfattning, känslor och erfarenhet, menar Denscombe (2000:251). Därför är det i denna undersökning lämpligare att diskutera trovärdighet. Jag har inte kontrollerat på något sätt trovärdigheten i informanternas svar men informanterna har i flera svar gett konkreta exempel samt hänvisat till styrdokument för att styrka sina åsikter och metoder, vilket ger undersökningen tillförlitlighet. Då syftet och frågeställningarna är väl formulerade och beskrivningen av genomförandet är nedskrivet är tillförlitligheten god. Kvalitativ forskning förknippas med följande formulering: ”Om någon annan genomför undersökningen, kommer han eller hon fram till samma resultat och drar han eller hon samma slutsatser?” (Denscombe 2000:250). Skulle undersökningen göras på några andra skolor skulle resultatet kunnat bli ett helt annat. Resultatet hade också kunnat bli annat om det hade varit andra lärare på skolan som hade svarat. Framsidan på frågeenkäten, som hade flera konstverk, kan ha gjort att lärare som är positiva till konstverk valde att delta i undersökningen vilket kan ha påverkat resultatet. Däremot anser jag inte att det förminskar betydelsen av det resultat som jag har fått fram. Resultatet går inte att generalisera då studien är liten, men uppsatsen kanske kan inspirera samt motivera lärare till att börja eller att fortsätta att använda sig av konstverk samt andra estetiska uttryck i sin svenskundervisning.

3.5 Etiska principer

I forskningsarbete finns det fyra etiska regler som strikt måste följas:

Informationskravet, *Samtyckeskravet*, *Konfidentialitetskravet* och *Nyttjandekravet* (Denscombe 2000:195–198). Dessa riktlinjer ska i första hand skydda undersökningspersoners integritet (Stukát, 2005:131). Nedan har jag redovisat de delar av dessa regler som är relevanta för min undersökning. Jag återger på vilket sätt jag har tillämpat dessa i denna studie.

Informationskravet innebär att de som berörs av studien ska informeras, både om studiens syfte och om att deltagandet är helt och hållet frivilligt. Respondenterna kan när som helst avbryta sin medverkan (Stukát 2005:131). Alla medverkande informerades om motivet bakom enkäterna genom en presentation om vad jag gör och vad jag vill ha ut av undersökningen, d.v.s. jag har informerat att jag studerar på

Mälardalens högskola och att jag under denna termin ska skriva ett examensarbete. Jag har även förklarat varför jag är intresserad av ämnet.

Samtyckeskravet innebär att de som deltar i undersökningen har rätt att själva bestämma över sin medverkan, som berör bl.a. hur länge och på vilka villkor de ska delta. Undersökningsdeltagaren får inte utsättas för påtryckning eller påverkan om denne väljer att avbryta sin samverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskare och deltagare (Stukat 2005:131). Enkäten delades ut till flera lärare och det framgick tydligt att deltagandet var frivilligt men att jag hoppades att så många som möjligt skulle delta. Den som ville kunde skriva sitt namn för vidare kontakt eller vara anonym. Om en informant valde att vara anonym hade det ingen inverkan på undersökningen. På detta sätt blev informationen tydlig om att undersökningen inte hängde på specifika individers deltagande utan att informanternas deltagande uppskattades men att de även var utbytbara. I enkäten informerades de tillfrågade om kontaktuppgift till mig vid eventuella frågor och funderingar. Genom detta anser jag att deltagarna gavs möjlighet att själva bestämma sina villkor för deltagande.

Konfidentialitetskravet innebär att de medverkandes anonymitet måste tas hänsyn till. Alla personuppgifter ska behandlas konfidentiellt och privat data som kan identifiera informanten kommer inte att redovisas; denna information ska den medverkande få ta del av. Forskare rekommenderas att fråga deltagare om de är intresserade av att få veta var forskningsresultaten kommer att publiceras och av möjligheten att få en rapport eller sammanfattning av undersökningen (Stukat 2005:131–132). Jag har informerat alla deltagare att all data kommer att användas konfidentiellt. Inga namn på deltagare, skolor eller kommuner nämns i uppsatsen. Dessutom vet inte lärarna sinsemellan vilka som har valt att delta, om de nu inte själva har valt att berätta om det. Enda informationen om deltagare som har getts på skolorna är att jag var intresserad att göra en undersökning bland svensk- och svenska som andraspråkslärare, samt att undersökningen gjordes på två olika skolor. Enkäten skulle också lämnas till ett lärarfack och inte personligen för att informanterna helt och hållet skulle känna sig anonyma om de så ville.

Nyttjandekravet innebär att den information som har samlats in endast får användas för forskningsändamål. Informationen får inte utnyttjas eller lånas ut till kommersiellt bruk eller till icke vetenskapliga syften; däremot är informationen som

ingår i forskningsrapporten tillgänglig för läroböcker, tidningsartiklar etc. (Stukát 2005:132). Data som jag har samlat in kommer jag enbart att redovisa i min uppsats som efter publicering i DIVA-portalen kommer att vara tillgänglig för allmänheten att ta del av samt vara tillgänglig för eventuella läroböcker och tidningsartiklar.

4 Resultat

I resultatredovisningen redovisas informanternas enkätsvar. Frågorna i sin helhet går att läsa i bilaga 1. För att ge läsaren en tydlig bild av enkätsvaren ger jag ofta referat av informanternas svar. I avsnitt 4.8 presenteras läromedel som utgår ifrån konstverk och riktar sig till bl.a. svenskämnet.

4. 1 Motivering för konstverk i svenskundervisningen

Informanterna fick frågan om man kan motivera konstverk i svenskundervisningen (se fråga 1). Alla informanterna svarade enhälligt att man kan mycket väl använda konstverk i svenskundervisningen. ”Bild, foton, film och konst är ovärderlig hjälp i andraspråksundervisningen”, enligt Anna. ”En bild säger mer än tusen ord, må vara en klyscha men en sann sådan”, enligt henne. Anna hänvisade till att det finns stöd för användningen av konstverk i skolverkets ”Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011”, sid 239 (se avsnitt 2.5). Marikas motivering var att ”fantasin måste få inspiration.” Roy menade att en klassisk fråga som används av lärare är: ”Vad ser du på bilden?” Även Lea höll med om det och ansåg att ”konstverk sätter igång fantasin oavsett vilka slags bilder det är”. Dina menade att bilder är motiverat då ”de inspirerar till att prata om känslor, att tolka bilder och att skriva berättelser, etc.” ”Genom att visa bilder kan man tydliggöra miljöer, färger, personer m.m. vilket kan bidra till att utveckla elevernas texter”, svarade David. Han ansåg att man även kan använda konst i arbete med beskrivningar och adjektiv. Mia motiverade konst i svenskundervisningen genom att man t.ex. kan ”forska och läsa om olika konstnärer, sammanfatta och skriftligt redovisa om konstnärer, samt redovisa muntligt inför klass om konstverk och konstnärer”. Jenna ansåg att konstverk kan mycket väl användas i svenskämnet men utvecklade inte mer svaret. Även om Carin också är positiv till konstverk i svenskundervisningen påpekade hon att hon själv inte använde sig av konst för tillfället.

4.2 Användningsområden för konstverk inom svenskundervisningen

Informanterna tillfrågades om de använder sig av konstverk i sin svenskundervisning (se fråga 2). Anna ville egentligen svara "nja" på denna fråga då hon "inte direkt letar efter konst för att koppla den till svenskundervisningen men då konst dyker upp ibland får den ta plats. Författare är ofta konstnärliga, vilket gör att våra blickar riktas mot det målade också, inte bara mot texter", menade Anna. Marika svarade att hon med hjälp av ledande frågor försöker få eleverna att berätta vad de tror om t.ex. en person på bilden. Hon ställer frågor om vilken tid det är, bakgrund, vad den tänker o.s.v. Roy använder konst som utgångspunkt, inspiration, komplement samt som en aha-upplevelse. Lea och Dina ansåg att de använder konst för att inspirera t.ex. i olika typer av skrivövningar såsom dikter och berättelser. Konst passar även bra när det är dags för att studera epokhistoria, enligt Lea. Även David brukar inleda berättelser utifrån bilder. Mia använder konstverk i sin undervisning när eleverna ska söka information, sammanfatta texter och vid muntlig redovisning. Både Jenna och Carin svarade att de inte använder sig av konstverk i svenskundervisningen. Jenna menade att det bara inte har blivit av då det inte har passat in i de arbetsområden/temaområden som de har arbetat med. Enligt Carin beror det på att hon inte har undervisat så länge än.

Även i en annan fråga (fråga 8) frågade jag om hur informanterna använder sig av konstverk i svenskundervisningen. Denna gång gav jag informanterna svarsalternativ. De olika alternativen var: *Konstverk som utgångspunkt, komplement till text, inspirationskälla, använder inte* eller *annat*. Informanterna kunde välja flera alternativ samt motivera sitt svar. Anna använder konstverk som komplement till text och som inspirationskälla. Hon hade även ett annat användningsområde för konstverk som hon motiverade som följer: ibland då hon har sett något vackert vill hon dela det med sina elever helt enkelt. Marika svarade att hon använder konstverk som utgångspunkt i svenskundervisningen, komplement till text, inspirationskälla men även andra användningsområden. De hon nämnde var: "ordkunskap, miljöbeskrivning, känslor och inlevelseförmåga". Marika svarade även att hon "en gång drog en parallell mellan en enkel tråkig bild och ett konstverk och två texter: innehållet i "Mitt liv som hund" ur LL-upplagan (lättläst version av originalet, egen anm.) och innehållet i en lite svårare upplaga med mer detaljer.

Eleverna valde den svårare men det krävdes mer jobb och det fick de hjälp med denna gång”. Roys användningsområden var konstverk som utgångspunkt, komplement till text, inspirationskälla, samt till skrivuppgift, vilket var ett eget alternativ. Leas och Dinas användningsområden för konst i svenskämnet var konstverk som utgångspunkt och inspirationskälla. Även David valde dessa två alternativ och la även till alternativet komplement till text. Jenna använder sig inte av konstverk men svarade att ”konstverk dock kan förekomma som inspirationskälla och som illustration i samband med nationella prov”. Mia och Carin valde bara ett alternativ var. Mia svarade att hon använde konstverk som inspirationskälla och Carin svarade att hon använde konst som komplement till text.

4.3 Konstverk till olika delkurser inom svenskämnet

Informanterna ombads att reflektera över om konstverk passade extra bra till någon/några delkursmål (se fråga 3) inom svenskämnet. Anna svarade att ”om man tittar på kunskapskraven för betyg E i år 9 i matrisen (Lgr 11) är det svårt att motivera användningen av konst i undervisningen. Men om man läser i den stora textmassan kan man på s. 248 få stöd för att bruka konst i undervisningen. Enligt texten ska eleverna kunna kombinera texter, medier och olika estetiska uttryck så att dessa samspelar och så att de ger elevernas egna texter ett levande budskap. Alltså, bild och konst ska fördjupa och förtydliga elevernas kunskaper och förståelse”, menade Anna. Marika ansåg att ”konst passar hela tiden”. Marika motiverar svaret med förklaringen att ”nybörjare kan man fråga: ”Vad ser du? Vad gör de?” Till dem som kommit längre i sina studier kan man ge mer fördjupade uppgifter”. Både Roy och Lea ansåg att konst passar extra bra framförallt i epokhistoria. Roy gav exempel inom litteraturhistoria som ”medeltid/renässans: Herkules vid skiljevägen. Romantiken: Sven Duva, Runeberg och Strindberg. Cervantes Don Quijote. Antiken: Colosseum, Trojanska hästen, Romulus och Remus”. Lea svarade: ”Vad vore renässansen utan alla fantastiska konstverk!” I skriftlig framställning passar konst extra bra, svarade Dina. David ansåg att ”konst passar extra bra till delkurser där elever ska skriva uppsatser. Det passar även bra i muntliga presentationer och då elever ska beskriva”, tillade David. Jenna ansåg att konst passar bra ”när man ska arbeta med ”det vidgade textbegreppet” – att ”läsa” även bilder, som underlag/inspiration till uppsats, när man ska tolka och föra resonemang – skriftligt eller muntligt och när man ska

samtala och diskutera”. Mia valde att inte svara på frågan och Carin hade inte funderat kring detta tidigare.

4.4 Fördelar och svårigheter med konst i svenskundervisningen

Fördelarna informanterna såg med att använda konst i svenskämnet var (se fråga 4) att fantasin får utlopp då konst används. Anna menade att ”bilder överlag förkortar vägen till förståelse”. Anna gav ett exempel: ”om en elev inte vet vad en rank är, att med ord förklara det ger kanske en bild av vad det är men genom att se en rank – ja då vet vi ju alla vad vi pratar om”. Konst kan fungera som inspiration i både muntlig och skriftlig framställning. Anna ansåg också att ”konst kan uppröra eller läka”. Fördelar som Marika såg var att ”eleverna har möjlighet att göra individuella tolkningar samt att konst går att använda i epokhistoria”. ”Konstverk ökar upplevelsen”, enligt Roy. En fördel som Lea framhåller är att ”eleverna ofta har sett bilderna förut och då har någon koppling till dem som kan användas”. Dina hänvisade till sitt svar i fråga 3, om att konst kan användas i skriftlig framställning. David svarade att konst hjälper eleverna igång med arbetet, samt att konst hjälper eleverna i deras tankeverksamhet. Fördelarna enligt Jenna är att ”det går att göra kopplingar till historia och då även litteraturhistoria då eleverna ska arbeta med olika tidsepoker”. Hon svarade även att ”en bild säger mer än 1000 ord”. Enligt Mia kan fördelen vara att ”elevernas intresse för konstverk och konsthistoria väcks”. Även Carin såg fördelar med att använda konst i svenskämnet då hon anser att ”elevernas fantasi utvecklas samt att eleverna kan lära sig att beskriva mer målande genom konst”.

Som med det mesta kan det även finnas svårigheter med att använda sig av konst i svenskämnet (se fråga 5). Om det svarade Anna: ”Varför skulle det vara svårt? En bild är en bild oavsett om någon har bestämt att just denna bild är ett fantastiskt konstverk.” Hon kan i och för sig tänka sig att ”tekniken kan svika ibland och att det man har tänkt visa upp inte går att få fram på smartboard eller duken”. Marika menar att ”det finns en risk att man som lärare dödar fantasin genom att styra för mycket”. En annan svårighet som Roy ansåg kunna dyka upp är att eleverna inte alltid fattar syftet med det läraren väljer att göra. Lea svarade inte på denna fråga. Dina tyckte att det kan vara svårt att tolka olika konstverk. Det som är bra är dock att ”det inte finns

rätt eller fel, bara man motiverar sin tolkning”, konstaterar hon. Även David påpekade en svårighet att ”enstaka elever blir störda av att behöva använda bilder, speciellt bilder de själva inte har valt”. Jenna menade att en svårighet är att ”man inte kan hinna med allt”. Det svåraste enligt Mia är att hitta bra läromedel samt bra bilder. Carin visste inte riktigt vilka svårigheter som det kan finnas med att använda konstverk inom svenskämnet.

4.5 Lärarnas kännedom av läromedel som använder sig av konstverk

Lärarna fick en fråga om de kände till läromedel inom svenskämnet som använder sig av konstverk (se fråga 6). Varken Anna, Marika, Dina, David, Jenna eller Mia kände till sådana läromedel. Däremot kände Roy till ett gammalt läromedel vid namnet *Dikt och bild* (referens saknas dock). Lea ansåg att det finns ganska dåligt med sådana böcker; däremot kände hon till två olika läromedel som använder sig av konst. Litteraturen som Lea var bekant med heter *Intryck och uttryck. Att använda bilder på gymnasiet* av Veronica Hejdelind samt *Konst och musik i samspel med litteraturundervisningen* av Birgitta Huldt och Solveig Lundgren. Även Carin kände till ett läromedel inom svenskämnet som använde sig av konstverk. Det heter *Speglingar* och är skrivet av Sven-Gustaf Lundqvist och Inga Söderblom.

4.6 Konstverk i nationella prov

Då nationella prov innehåller konstverk frågade jag informanterna om de brukar förbereda sina elever inför dem samt på vilket sätt (se fråga 7). Anna föredrog att svara ”nja” på frågan om hon förbereder sina elever för konstverken som är med i de nationella proven. Hon svarade att det är först detta läsår som hennes elever kommer att göra NP i svenska som andraspråk, ”men att diskutera eller analysera konst eller bilder är väl också i sådana fall en slags textförberedelse”. Marikas motivering var att hon gör som med övriga övningar, alltså då hon ”tillsammans med eleverna diskuterar konstverken, läser texter, parar ihop och argumenterar varför den bilden och den texten skulle passa ihop”. Roy menade att han ibland diskuterar konstverken med sina elever, vilket även Lea brukar göra. Dina menade att hon absolut förbereder sina elever genom att de ”tittar på konstverken tillsammans och därefter försöker tolka dessa”. David svarade att han inte har tänkt på det. ”Dessutom räcker det med

att nationella proven är flummiga”, kommenterade han. Jenna brukar ”förbereda eleverna genom att beskriva bilderna”. Sedan brukar de ”fundera över vad som har hänt innan konstverket målades samt vad som hände efter”. De funderar även över ”konstnärens val av motiv och vad konstnären vill berätta med bilden”. Varken Mia eller Carin har haft nationella prov med sina elever.

4.7 Sammanfattning av informanternas svar

Tabell 1: Sammanfattande matris över informanternas svar.

	1) Kan man motivera konstverk i svenskundervisning?	2) Använder du dig av konstverk i din svenskundervisning?	3) Till vilken/vilka delkursmål passar konstverk extra bra?	4) Vilka fördelar finns det med att använda konst i svenskundervisningen?
Anna	Absolut. Konst och bilder är till ovärderlig hjälp.	Nja, dyker konst upp får det ta plats.	Fördjupa och förtydliga kunskaper och förståelse.	Bilden förkortar vägen till förståelse. Inspiration vid muntlig och skriftlig framställning.
Marika	Absolut. Sätter igång fantasin.	Ja, få elever att berätta om bilden.	Hela tiden.	Tolkningar, historiska tidsepoker.
Roy	Absolut.	Ja, utgångspunkt, inspiration, komplement, aha-upplevelse.	Litteratur: medeltid, renässans, romantiken, antiken.	Ökar upplevelsen.
Lea	Absolut. Trigger igång fantasin.	Ja, i skrivövningar, epokhistoria.	Epokhistoria.	Fantasin får utlopp.
Dina	Absolut. Inspiration.	Ja, inspiration till dikter, berättelser.	Skriftlig framställning.	Skriftlig framställning.
David	Tydliggöra miljöer, personer.	Ja, inleda berättelser, adjektiv, beskrivningar.	Uppsatsskrivning, muntlig presentation.	Hjälper elever att komma igång.
Jenna	Kan mycket väl användas.	Nej, inte blivit av, inte passat in.	Det vidgade textbegreppet, inspiration, tolka, resonera, diskutera.	Koppling till historia, tidsepoker.
Mia	Användas till att forska, redovisa	Ja, söka information, sammanfatta text, redovisning.	Svar saknas.	Väcka elever intresse för konstverk och konsthistoria.
Carin	Ja, men inte för tillfället.	Nej, har inte undervisat så länge än.	Hade inte funderat kring detta.	Elevernas fantasi utvecklas.

	5) Vilka svårigheter kan det finnas med att använda konstverk i svenskundervisningen?	6) Känner du till läromedel inom svenskämnet som använder sig av konstverk?	7) I nationella prov förekommer konstverk. Förbereder du eleverna inför dem?	8) Hur använder du dig av konstverk i svenskundervisningen? (Fasta svarsalternativ)
Anna	Varför skulle det vara svårt? Tekniken kan strula.	Nej.	Nja, Ska ha NP för första gången. Diskutera, analysera.	Komplement, inspirationskälla, annat.
Marika	Läraren kan döda fantasin.	Nej.	Ja, diskuterar, läser, parar ihop, argumenterar.	Utgångspunkt, komplement, inspirationskälla, annat.
Roy	Eleverna fattar inte syftet.	Ja. <i>Dikt och bild.</i>	Ja, diskuterar ibland.	Utgångspunkt, komplement, inspirationskälla, annat.
Lea	Svar saknas.	Ja. <i>Intryck och uttryck... Konst och musik i samspel...</i>	Ja, diskuterar.	Utgångspunkt, inspirationskälla.
Dina	Svårt att tolka.	Nej.	Ja absolut, titta och tolka.	Utgångspunkt, inspirationskälla.
David	En del elever blir störda om de själva inte får välja bild.	Nej.	Har ej tänkt på. NP är flummiga.	Utgångspunkt, komplement, inspirationskälla.
Jenna	Man hinner inte allt.	Nej.	Beskriva, fundera över bilden.	Använder inte.
Mia	Hitta bra läromedel, bilder.	Nej.	Har inte NP med eleverna.	Inspirationskälla.
Carin	Vet ej.	Ja. <i>Speglingar.</i>	Har inte NP med eleverna.	Komplement.

4.8 Läromedel med konsten som utgångspunkt

I de flesta läromedel inom svenskämnet kan man finna bilder och konstverk. Bildernas roll i dessa fyller dock inget större syfte för själva arbetsprocessen, utan bilderna fungerar mer som utfyllnad. I detta avsnitt har jag valt att kort presentera fyra läromedel som utgår ifrån konstverk. Anledningen att just dessa valdes är att de är de enda läromedlen som jag har hittat som utgår ifrån konstverk i sin metod. Ett av läromedlen nämndes av en informant (se avsnitt 4.5). De olika läromedlen är

avsedda för olika åldrar, från småbarns upp till gymnasie- och vuxenålder. Jag presenterar också vilket syfte dessa läromedel har och hur de är tänkta att användas. Jag har valt att analysera innehållet i de två första läromedlen mer ingående. Då har jag gått in och analyserat vad de olika avsnitten tar upp och hur upplägget ser ut.

Intryck och uttryck. Att använda bilder på gymnasiet

Veronica Hejdelind som är ansvarig för skolverksamhet på Nationalmuseet är författare till en bok som heter *Intryck och uttryck. Att använda bilder på gymnasiet* (2008). Den fungerar som en handledning för lärare om hur man kan arbeta med konstverk i sin undervisning. Hejdelind (2008) innehåller konstverk och uppgifter som berör ämnen som t.ex. kroppsuppfattning, skönhetsideal, genus och mode. Till läromedlet tillkommer en cd-skiva som innehåller 37 konstverk samt textmaterial. Läromedlet är uppdelat i olika avsnitt med samma rubriker som jag använder här nedan. Uppgifterna till de tre första avsnitten nedan delas in i: att se, att diskutera och att undersöka. Förutom det som jag presenterar nedan ingår det bl.a. flera konkreta exempel på uppgifter och målningar till varje avsnitt.

Kroppsuppfattning, genus och könsroller

Syftet är att elever ska få redskap att reflektera kring bilders funktion och roll i skapandet av identitet, kön och makt, enligt Hejdelind (2008:19). Hon menar att målsättningen med övningarna ska vara att elever genom att använda historiska material får perspektiv på hur vår tid är konstruerad och hur vi definierar skönhet, kroppsideal och könsnormer.

Arbeta med bilderna kronologiskt

I Hejdelind (2008) presenteras konst till varje epok med fakta om varje konstverk. Det vanligaste är att lärare visar eleverna konst när det är dags att gå igenom alla ”ismerna”, menar Hejdelind (2008:41–42). Det som ses vara svårt ibland är att vissa konstverk inte alltid kan placeras under specifika ”ismer” utan är en del av en större komplexitet, men däremot finns det konst som kan ses som representativ för en viss epok. Detta kan även vara nyttigt för elever att upptäcka i sin kunskapshämtning.

Text blir bild och bild blir text

Många författare och poeter har inspirerats att skriva med utgångspunkt ur konstverk, vilket då kallas för *ekfraser*. Hejdelind (2008:55) anser att elever kan öva

iakttagelseförmågan genom att med egna ord beskriva bilder, vilket i sin tur leder till språkutveckling. Det går också att öva upp ett kritiskt och analytiskt förhållningssätt genom att arbeta med bilder. Eleverna uppmuntras till eget skrivande och användande av bildspråk när de får möjlighet att undersöka och analysera samspel mellan text och bild. Hejdelind menar att detta sätt att arbeta kan användas ämnesöverskridande. Exempel på teman, menar hon, kan vara att ge perspektiv åt bildtradition eller som komplement att studera t.ex. antiken och Ovidius, vilket hon även ger konkreta exempel på hur man kan göra.

Att arbeta med målningar som historiskt källmaterial

Hejdelind (2008:75) poängterar att konstverk är på många sätt värdefulla som historiska källmaterial. Som med andra källor ska även konst betraktas med ett kritiskt och analytiskt förhållningssätt. Konstverk speglar alltid en subjektiv sanning då de är målade ur konstnärers perspektiv och dessa har en konstnärlig frihet. Såsom reportagefotografers bilder i dag så visar även konst en individs sätt att se på saker och ting. Hejdelind anser att elever kan undersöka relationen mellan fakta och fiktion i förhållande till konstverken.

Konstverk i bildundervisningen

Eva Anderberg och Monica Jonson har gett ut en lärarhandledning, *Konstverk i bildundervisningen* (1992), i vilket det ingår olika metoder hur lärare kan arbeta med bildskapande utifrån kända konstnärers verk. Boken togs fram för ett LUVA-projekt (lokalt utvecklingsarbete med kurser för lärare) läsåret 88/89. Syftet var att ta fram bildpedagogiskt material som skulle fungera som inspirationskälla. Målgruppen var elever i mellanstadiet. Projektet fortsatte därefter som studiecirkel för intresserade lärare.

Handledningen innehåller 24 olika konstverk som även finns på overhead.

Uppgifterna är utprovade för skolåren 4-6 och sorterade efter svårighetsgrad.

Underrubrikerna nedan är valda utifrån de uppgifter som författarna har gjort till varje konstverk. Till varje konstverk finns även en inledande text som hjälper läraren att förbereda lektionen. Förutom det som jag redovisar nedan har författarna även gett konkreta exempel till varje moment för respektive konstverk.

Visa konstverket

När bilderna visas för eleverna uppmanar författarna till att eleverna ska få en lugn stund för att ta in bilden.

Samtala om konstverket

Författarna uppmuntrar även till elevers spontana reaktioner och har förberett lärare med samtalsfrågor som stöd och inspiration. I dialogen om konstverket uppstår ett möte och konstverket får liv genom betraktaren. Läraren måste komma ihåg att vara öppen för elevers iakttagelser för att det inte finns några rätt eller fel.

Berätta om konstverket

Efter att eleverna och läraren har samtalat är det dags för läraren att ge eleverna en kort presentation om konstnären och om tavlan, t.ex. om var tavlan hänger samt hur stor den är i verkligheten.

Uppgift

Samtalen kring konstverken blir en språngbräda för elevernas eget skapande. De efterföljande uppgifterna kan delas in i sex olika kategorier: minnesbild av ett konstverk, fantasibilder utifrån ett tema, bild utifrån egen erfarenhet, stilleben, självporträtt/porträtt och till sist kompositionsövningar.

Teknik och material

Anderberg och Jonson ger förslag på material som fungerar. Författarna har tagit hänsyn till att tekniken inte ska vara invecklad och materialet inte ska vara dyrt.

Uppföljning

Detta moment är mycket viktigt, anser författarna. Elevers skapelser ska ges samma intresse och respekt som övriga konstverk. Barnen växer och deras bildspråk utvecklas när de tas på allvar. Det är viktigt att man inte hastar förbi detta moment. Elevernas skapelser kan integreras med svenskämnet: tala, lyssna, skriva, ord och bild. Eleverna kan t.ex. hitta passande dikter till eller skriva egna texter utifrån sina målningar, som sedan kan visas på en vernissage eller varför inte som ett bildspel på ett föräldramöte, föreslår Anderberg och Jonson.

Faktatext om konstnären

Lärohandledningen är försedd med en faktatext om varje konstnär, vilket fungerar som ett stöd för läraren.

Skapa utifrån kända konstverk

Anderberg & Jonsons bildpedagogiska material *Skapa utifrån kända konstverk* (1995) var tänkt för att stimulera bildundervisningen på lågstadiet, men författarna menar att materialet även borde fungera i svenskundervisningen och i orienteringsämnen. Upplägget i lärarhandledningen är det samma som i Anderberg & Jonson (1992) (se ovan). Författarna framhåller att eleverna kämpar med något nytt, ovan och ibland svårt när de ska erövra skrivandets och läsandets konst. Att titta på konstverk blir till ett äventyr och det borde inte vara svårt för eleverna att koncentrera sig då barn ofta känner sig hemma i bildernas värld, enligt författarna. Även i detta läromedel ger Anderberg & Jonson konkreta exempel på hur läraren kan arbeta med de olika momenten till respektive konstverk.

Skriva till bild

Skriva till bild (1998) är en lärarpärm för skriftlig framställning med utgångspunkt i bilder sammanställd av Suzanne Diskay. Även denna pärm består av 24 konstverk av välkända konstnärer samt en lärarbok. Uppläggningsen är progressiv och börjar med enklare övningar för att mynna ut i mer avancerade uppgifter såsom berättelse, saga, novell, argumenterande text, reportage m.m. Materialet är tänkt för att användas på gymnasiet men också på vuxenutbildningen. Läromedlet presenterar konkreta exempel på hur läraren kan arbeta.

5 Resultatanalys

I detta avsnitt analyserar jag datamaterialet från föregående kapitel. Jag gör kopplingar mellan resultat och litteratur som behandlats i Bakgrund (kap. 2). Analysen följer samma ordningsföljd som resultatet, vilket innebär att 5.1 är analys av materialet i 4.1 o.s.v. Analysen av läromedel hamnar dock som 5.7 i jämförelse med resultatet som presenteras i 4.8.

5.1 Analys av motivering för konstverk i svenskundervisningen

Det verkade inte finnas några som helst tveksamheter bland informanterna att det är motiverat att använda konstverk inom svenskämnet. Även om alla nu inte själva använde sig av konst ser de positivt på användandet av konstverk i svenskundervisningen. Motiveringar som kom upp bland informanterna var att konstverk inspirerar eleverna och sätter igång deras fantasi. Anderberg & Jonson (1995) påpekar att eleverna kan se att konstverk har flera dimensioner och stämningar så länge det ges tid för eleverna att upptäcka detta. Ytterligare en motivering till konstverk i svenskundervisningen är att eleverna får lära sig att tolka bilder. Enligt Garne (2006) ska skolan uppmuntra till tolkandet av både bild och text. Hon menar att enligt kursplanerna i svenska ska elever ha förmågan att läsa mellan raderna, finna undertexter och dra slutsatser av det som läses eller lyssnas till. Denna kunskap borde också utvecklas i läsandet av bilder. Konstverk har även en positiv inverkan när det är dags att arbeta med adjektiv, enligt en informant. Det framkom även att det är motiverat att använda konstverk när det är dags att arbeta med "forskning", t.ex. om konstnärer, samt vid redovisningar (både skriftliga samt muntliga inför klass). Även Wetterholm (1993) skrev att det är vanligt att lärare väljer att använda konstverk som inspiration för det muntliga och skriftliga berättandet. I andraspråksundervisningen är konstverk, bilder samt medier ett ovärderligt redskap för att de är mer talande än ett par ord eller förklaringar.

5.2 Analys av användningsområden för konstverk inom svenskundervisningen

De flesta av informanterna ansåg att de använder sig av konstverk i svenskundervisningen, dock på olika sätt och med olika syften. Informanterna använder konstverk bl.a. som inspiration när eleverna ska skriva berättelser eller dikter, i studier i epokhistoria, vid informationssökning, i samband med redovisningar och som komplement till text. Även Anderberg & Jonson (1992:3) anser att konstverk är en oslagbar inspirationskälla. En av lärarna brukar ställa ledande frågor om konstverken. Detta är i samklang med det Molloy (2008:254–255) skriver. Molloy anser att en bild kan ses med både inifrån- och utifrånperspektiv. När

eleverna går in i tavlan behöver de använda alla sina sinnen och beskriva vad de hör, känner, luktar och vilka smaker de känner.

När informanterna fick fasta svarsalternativ om hur de använder konstverk i svenskundervisningen så var det alternativen *konstverk som komplement* samt *konstverk som inspirationskälla* som markerades mest av lärarna då sex av dem använde sig av dessa. Det är inte bara inom svenskämnet utan i fler skolämnen där bilden används ensamt eller tillsammans med ordet men också som ett språkligt redskap, skriver Wetterholm (1993:116). Det var fyra lärare som använde *konstverk som utgångspunkt* i sin undervisning. Enbart en informant svarade att hon *inte använder* sig av konstverk i sin undervisning. Tre av informanterna valde alternativet *annat* och gav exempel som ordkunskap, miljö- och känslubeskrivningar, inlevelseförmåga och skrivuppgift. En av lärarna svarade att hon vill dela med sig till eleverna av sådant som är vackert.

5.3 Analys av konstverk i olika delkurser inom svenskämnet

När informanterna skulle besvara till vilket eller vilka delkursmål inom svenskämnet konstverk passar extra bra tyckte en del av lärarna att det passar ypperligt till när det är dags att studera litteratur och epoker i historien såsom antiken, medeltiden, renässansen och romantiken. Hejdelinds läromedel (2008) har ett helt avsnitt som tar upp hur man kan arbeta med konstverk kronologiskt när det är dags att studera olika epoker och "ismer". Andra svar var att konst passar när elever ska tolka och föra resonemang muntligt eller skriftligt.

I resultatet kom även "det vidgade textbegreppet" upp, vilket innebär att elever inte bara ska kunna läsa skriven text utan även "läsa" bilder. Edwards (2008), Hejdelind (2008) och Anderberg & Jonson (1992) skriver alla om hur dagens barn lever i ett bildtätt samhälle där en person exponeras för tusentals bilder under dagens lopp, men också om hur vi blir påverkade av bilder både medvetet och omedvetet.

5.4 Analys av fördelar och svårigheter med konst i svenskundervisningen

När informanterna svarade vilka fördelar det finns med att använda konstverk i svenskundervisningen nämndes fantasi av nästan alla. Det som är viktigt att komma ihåg är Molloy's råd om att det inte alltid räcker med att bara säga till elever att använda sin fantasi för att komma igång med skrivandet därför att det inte är självklart för alla elever att veta hur man gör. Enligt Molloy (2008:135) behöver läraren tänka över hur denne ger instruktioner som är språkutvecklande, t.ex. genom att istället be elever skärpa deras uppmärksamhet på detaljer. Ur enkätsvaren framkom även att konsten hjälper eleverna igång med arbete och i deras tankeverksamhet. En av lärarna nämnde också att en fördel är att eleverna lär sig att beskriva mer målande när de använder konstverk. Detta överensstämmer med det Wetterholm (1993:116) skriver, d.v.s. att ordförrådet växer och den verbala formuleringsförmågan skärps när elever tolkar eller analyserar bilder. En informant skrev att en bild är mer talande än ord. Detta kan konkretiseras bra med en annan informants svar om att bilder kan förkorta vägen till förståelse. Istället för att en lärare står och försöker förklara ett ord så går det så mycket snabbare att visa en bild (se avsnitt 4.4).

De svårigheter som informanterna har upplevt är att eleverna inte alltid förstår syftet eller blir irriterade om de inte själva får välja bilderna. Detta kanske kan förklaras med det som Anderberg & Jonson (1992:3) skriver, nämligen att barn som nått puberteten inte längre är lika fördomsfria som i yngre åldern och att deras bildspråk redan kan ha börjat stagnera. Med åldern kan vissa elever bli mer ifrågasättande av lärarnas val av uppgifter och val av bilder. Detta kan även bero på att eleverna känner sig osäkra inför bilderna och uttrycker detta genom irritation. Om en elev uttalar provocerande kommentarer om någon målning behöver läraren se upp att den inte tappar sin professionalism, varnar Molloy (2008:139). En lärare tyckte att det kan vara svårt att tolka konstverk medan en annan frågade varför det skulle finnas svårigheter med användandet av konstverk. Bilden blir till det som betraktaren ser då denne tillför bilden ord, menar Molloy (2008:254–255). Enlighet med det som även Molloy hävdar så konstaterade informanterna att det inte finns några rätt eller fel. Lärare behöver dock vara genuint intresserade av elevernas tolkningar/svar och inte vara för snabba att ge sin egen tolkning, så att eleverna får en chans för egna

reflektioner, låter Molloy (2008:257) förstå. I princip detsamma svarade även en lärare, nämligen att en svårighet kan vara om en lärare styr för mycket för då kan den döda fantasin istället för att låta eleverna ge utlopp för den.

5.5 Analys av lärarnas kännedom av läromedel som använder sig av konstverk

Resultatet visade att enbart tre av nio informanter kände till läromedel inom svenskämnet som använde sig av konstverk. En anledning till detta kan vara, som Edwards (2008:94) skriver, att bilden har en lägre rang än det skrivna, vilket i sin tur påverkar marknaden. Ju längre upp i åldrarna man kommer desto mer försvinner bilderna och det leder till att det kan vara svårt att hitta bilderböcker för äldre barn och tonåringar. I skolan och även i samhället ses ofta bara sådant som kan mätas som kunskap och därför ses de estetiska kunskaperna inte som lika viktiga. Detta går emot det som Anderberg och Jonson (1995) anser: att skolan har ett viktigt uppdrag att lära elever att inte konsumera bilder urskiljningslöst. Några få läromedel framkom dock i svaren.

5.6 Analys av konstverk i nationella prov

Sedan samarbetet började hösten 2007 mellan Nationalmuseet och *Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk* innehåller de nationella proven konstverk. Resultatet visade att svaren skilde sig åt mellan lärarna, fem av informanterna förberedde sina elever inför dem genom att t.ex. diskutera konstverk tillsammans med eleverna. Skaparna till de nationella proven försöker alltid att välja bilder och texter som ger möjlighet till spännande och fruktbara möten, enligt Garne (2006:136). En av informanterna brukar tillsammans med eleverna beskriva bilden och reflektera vad som hände innan och efter. De funderar även över konstnärens val och vad bilden vill berätta. Detta är frågor som även Wetterholm (1993:128) rekommenderar att ställa till eleverna. Wetterholm föreslår också att man diskuterar det som finns utanför bilden. En annan av lärarna svarade att han inte har tänkt på det men han anser att de nationella proven är flummiga som de är. Garne (2006:137) menar dock att bilderna tillför de nationella proven många olika aspekter såsom rikare helhet, inspiration, förstärkning och dimension.

5.7 Analys av läromedel med konsten som utgångspunkt

De olika läromedlen som är presenterade i förra kapitlet (se avsnitt 4.8) har alla en liknande tanke bakom upplägget: läraren ska tillsammans med sina elever kunna utgå ifrån konstverk t.ex. i sina diskussioner och använda konstverken som inspiration till skrivuppgifter. Läromedlen erbjuder konstverken antingen som overheadbilder eller på cd-skiva. Till varje bild finns exempel på hur läraren kan arbeta med den. De olika författarna förklarar tydligt syftet med sina läromedel. Hejdelind (2008) ger förslag på hur konstverken kan inkluderas i större temaarbeten i skolan såsom arbete om skönhetsideal. Metoderna som läromedelsförfattarna presenterar kan jämföras med metoderna i bildanalysen (se avsnitt 2.3.3) som har fem huvudteman: innehåll, hur verket är gjort, kontext, syfte och den personliga upplevelsen (Hejdelind, 2008:8–14).

6 Diskussion

I detta avsnitt diskuterar jag valet av metoder, om de har fungerat tillfredställande eller om det är något som kunde ha gjorts annorlunda. Jag diskuterar även resultatet och reflekterar över saker som kommit upp under skrivandets gång.

6.1 Metoddiskussion

Med hjälp av frågeenkät och läromedelsanalys har jag fått svar på mina frågeställningar. Observationer hade också varit ett bra alternativ för att styrka undersökningen men svåra att genomföra då det inte var möjligt att i förväg veta vilka av lärarna som använder sig av konstverk i sin svenskundervisning, om det däremot hade funnits mer tid hade det varit en ypperlig metod att gå vidare med i undersökningen. Jag valde att använda mig utav enkäter i stället för muntliga intervjuer dels på grund av tidsbrist, dels för att ge informanterna mer tid för att reflektera över frågorna, eftersom de fick besvara frågorna i lugn och ro. Om jag hade valt muntliga intervjuer hade kanske informanterna bett mig förklara mer och då hade mina förklaringar kunnat bli ledande. Informanterna valdes inte ut på grund av deras konstintresse utan enkäten delades ut till alla svensklärare på de valda skolorna, men detta utesluter inte att det kan vara just de pedagoger som är positiva

till konstverk inom svenskämnet som valde att delta i min studie. En metodtriangulering kan öka reliabiliteten i en studie och möjliggöra att man kan se saker ur olika perspektiv (Denscombe 2000:103). Att jag inte har använt mig av denna metod får ses som en svaghet i min studie men studien har styrkor som överväger detta, t.ex. som att informanternas svar känns uppriktiga och att de har gett oss en bild av sina reflektioner kring konstverk i svenskundervisning, vilket förmodligen är ett ämne som man troligtvis sällan diskuterar i lärarrummen.

Kanske var det framsidan på frågeenkäten (se bilaga 1) som gjorde att lärare som är positiva till konstverk inom svenskämnet valde att delta i min undersökning? Vad det beror på att fler lärare valde att inte delta kan man spekulera i. Kanske är konstverk i svenskämnet ett okänt område för dessa eller helt enkelt inte tillräckligt intressant. Det kan även bero på att lärarna ofta är redan överbelastade av allt som ingår i lärarrollen. Det hade dock varit intressant att ta del av någon som var av en helt annan åsikt än någon av informanterna som valde att delta.

En bra följdfråga till svaret att man inte kände till läromedel skulle ha kunnat handla om vad informanterna trodde bristen på den sortens läromedel berodde på. Informanternas svar hade kunnat spegla deras egna men också samhällets värderingar.

Jag valde att söka läromedel som utgår ifrån konstverk. Det var ingen lätt uppgift att finna sådana läromedel som inte enbart var riktade till bildämnet. Läromedelanalysen fungerar som ett komplement till enkätresultaten och förhoppningsvis ger läsaren en större inblick i ämnet.

6.2 Resultatdiskussion

Syftet med arbetet var att ta reda på hur man kan använda konstverk i svenskundervisningen samt om man kan använda konst som redskap för att utveckla språket. Informanterna var positiva till användandet av konstverk i svenskämnet. Resultatet visade flera olika användningsområden för konstverk. Det vanligast svaret var att konstverk sätter igång fantasin när det är dags att bl.a. skriva berättelser. Även de som har svårt att skriva kan få en lättare start i skrivandet med hjälp av bilder, menar Molloy (2008:134). Jag har märkt att om man är observant som lärare märker man att det finns barn som inte har haft möjlighet att utveckla sin fantasi

sedan småbarnsåldern. Alla har inte haft föräldrar som har läst sagor eller låtit barnen pyssla eller rita, som är metoder som utvecklar barns fantasi. Förmågan till fantasi är inget som man bara plockar fram, utan detta behöver tränas på. Som med språk så behöver även fantasin underhållas; annars riskerar den förmågan att minska, vilket även bildspråket har en tendens att göra med åldern, enligt Anderberg & Jonson (1992).

Skolan bör erbjuda elever ett varierat utbud och olika arbetssätt. Genom att arbeta med bilder tar man hänsyn till att det finns elever som har andra lärstilar än den auditiva. Jag tror att det är bra för alla elever att få arbeta också mer med den högra hjärnhalvan som innehåller funktionerna för bild och fantasi, detta i enlighet med Stensmos forskning om elevers olika lärstilar (Stensmo, 2008:211–212).

Jag håller med informanterna om att det inte är lätt att hitta läromedel som utgår ifrån konstverk. Första gångerna som jag fick bekräftelse på att två av mina intressen, språk och bild, kunde kombineras var när jag på högskolan läste Molloy (2008). Hon hade ett helt kapitel som fokuserade på det. När jag sedan hittade *Skapa ur kända konstverk* (1995) var det som att hitta hem. Äntligen hade jag funnit material om hur man kan arbeta utifrån konstverk.

I resultatet framkom det att konstverk passar bra till epokhistoria. Till de pedagoger som känner sig utmanade att kombinera konst med undervisning i epokhistoria rekommenderar jag Hejdelind (2008). Man kan även arbeta med konstverk då man i klassen diskuterar värdegrundsfrågor som t.ex. kroppsideal och könsnormer. I Hejdelind (2008) finns det bilder och stöd för läraren som kan hjälpa eleverna när de ska reflektera över frågor som ibland kan vara ganska känsliga. Det som kan vara tryggt för eleverna tror jag är att konst kan göra att blickarna dras bort från deras egna kroppar och det blir lättare att ge uttryck för sina tankar när det är en målning man tittar på. Oavsett vad man arbetar med så kan det vara bra att komma ihåg det som Anderberg & Jonson (1995) påstår, att bilder etsar sig fast i minnet. Därför kan bilder hjälpa elever att relatera till olika epoker eller genrer och utifrån det kan eleverna sedan dra sig till minnes vad som specifikt har tagits upp på lektionerna. Syftet med allt lärare gör är att eleverna ska få hållbar kunskap och detta kan vara ett sätt att lyckas med det.

Det som säkert talas om i de flesta skolorna är hur man ska kunna arbeta ämnesöverskridande. För en gymnasieklass som läser på estetiska programmet skulle

det vara ypperligt att kunna göra uppgifterna utifrån konstverk och att väcka elevernas intresse genom att gå eleverna tillmötes på deras eget intresseområde. Eleverna själva skulle kunna vara delaktiga i att ge förslag på när och var i svenskämnet som de skulle kunna använda konstverk, antingen sina egna eller mer kända konstnärers.

Från det att vi är små läser vi bilderböcker men allt eftersom läsandet blir starkare så blir bilderna allt färre i de böcker som vi blir serverade, vilket Edwards (2008:94) har uppmärksammat. Ändå exponeras vi dagligen för bilder av olika slag i olika medier och ska på några mikrosekunder kunna kritiskt granska dessa. För att inte tappa förmågan att kunna analysera och kritiskt granska behöver vi öva på det genom hela livet. Men hur ofta, i jämförelse med barndomen, får elever frågan "Vad ser du i bilden?" Frågor som vi alla skulle behöva reflektera över vare sig vi ser en reklamfilm eller ett konstverk är: Vilket budskap läser du ur den? Är budskapen relevanta för dig och ligger det några dolda budskap som bara ditt undermedvetna snappar upp?

Anledningen till varför jag anser att detta ämne är relevant är just dagens konsumtion av bilder, som bl.a. Hejdelind (2008) skriver om. I resultatet framkom många intressanta aspekter kring användandet av konstverk inom svenskämnet, men inte hur viktigt det är för eleverna att även lära sig att ifrågasätta bilder och deras budskap, därför vill jag lyfta fram detta. Jag anser att man genom att ta avstamp i konstverk kan starta diskussioner kring bilder och därefter övergå till reklambilder. Dagens reklambilder innehåller budskap som vuxna men även barn är medvetna om, men de innehåller mer än så. De oroväckande budskapen är ofta dem som vi konsumerar omedvetet. Genom att analysera bilder kan vi lära oss att bli mer uppmärksamma på de olika saker som bilder faktiskt signalerar.

En av informanterna påpekade att en bild kan förkorta vägen till förståelse (se exempel på det i avsnitt 4.4). Elever kan nicka och le att de förstår vad man försöker förklara men visar man upp en bild hör man ibland ett aha! Bilder går snabbare fram och är konkreta, vilket är ett bevis för att en bild säger mer än tusen ord. Bilder och konstverk talar alla språk. Genom bilder kan även de som saknar baskunskaper i ett språk förstå helheten i det man talar om. När jag själv har utgått ifrån bilder har jag lagt märke till att elever som har legat i skymundan i sin språkutveckling har fått en annan möjlighet att komma fram bland övriga elever, vilket är positivt.

Jenna hade inte hittat var konstverk skulle passa in i svenskämnet men hade ändå bra exempel på hur användandet skulle kunna motiveras och var det skulle kunna fungera extra bra. Även om bruket av konstverk kan motiveras är det inte säkert att de används bland lärare, beroende på blandat intresse både från lärares och från elevers sida samt på den tidspress som redan råder. Som Jenna påpekade så kan man inte hinna med allt. Nej, men varför då inte vända på saken? Bilder som inte rör sig kan ha en lugnande effekt i en miljö med många måsten. Jag tror även att det kan vara avstressande att få vila ögonen på ett stilla konstverk och glömma alla intryck som under dagen susar förbi våra ögon. Eller rentav ta en utflykt ifrån verkligheten genom att kliva in i en målning och bara för en stund få flyta iväg till en annan plats eller en annan tid.

Då många poeter samt författare har inspirerats av konstverk, varför inte låta elever få prova på samma upplevelse. Detta sätt att arbeta fungerar kanske inte för alla, varken elever eller lärare. Alla lärare förväntas inte vilja arbeta utifrån konst, men jag är ganska säker på att alla kan finna något passande att arbeta med eller åtminstone själva bli inspirerade för stunden och det skadar inte att prova att ge sin fantasi lite näring. Konstmapparna som presenteras (se avsnitt 4.8) är mycket bra exempel på hur man på ett ganska enkelt sätt kan inkludera konst i ämnen som t.ex. svenska, eller varför inte i lärandet av något annat språk? Ibland kan man hitta uppgifter som man kan tänka sig ska fungera på eleverna men man kan behöva göra om vissa delar för att det ska passa både kursens syfte och mål. I slutändan är det just syfte och mål som är det viktiga att tänka på i planerandet av lektioner men vägen till målet kan se olika ut.

6.3 Slutsatser

Resultatet visar att de lärare som deltog i undersökningen ansåg att användningen av konstverk är motiverad i svenskundervisningen. I vilket sammanhang och hur mycket lärarna själva använde sig av konstverk varierade dock. Av kapitel 2 framgår vilka fördelar olika författare anser att konstverk för med sig. Resultatet visade också områden där språket kan utvecklas med stöd av konstverk. Fördelar med att använda konstverk i svenskundervisningen visade sig bl.a. vara att det inspirerar och får igång fantasin hos elever, upplevelserna ökar och vägen till förståelse förkortas. Flera av lärarna som deltog använde konstverk i sin undervisning, bl.a. till skrivövningar, i

inledningsarbetet av berättelser samt i samband med redovisningar och epokhistoria. Med detta anser jag att forskningsfrågorna har blivit besvarade.

Jag hoppas att jag genom denna uppsats har kunnat inspirera dig som läsare att använda dig av konst i ditt arbete. Om du söker fram några av de konstnärers verk som jag har nämnt i denna uppsats, se till att du har gott om tid, för du kommer att hamna i en värld där tiden inte är i fokus.

6.4 Vidare forskning

Det logiska och ultimata borde vara att elever som studerar svenska (men även andra språk) kan lära sig språk och ord genom att använda bilder och fantasi. Båda hjärnhalvorna bör sättas i arbete. Det skulle även kunna vara möjligt att olikheter mellan lärstilar balanseras när skoluppgifterna tilltalar flera funktioner i hjärnan. Det skulle vara intressant att forska vidare om huruvida slutresultatet blir bättre när uppgifter baseras på bilder. Vidare forskning skulle också kunna bedrivas genom att undersöka om eleverna själva har upplevt att de har haft nytta av att lärare använder sig av konstverk i undervisningen och på vilket sätt det har visat sig vara positivt.

Litteratur och bildregister

- Anderberg, Eva & Jonson, Monica, 1992: *Konstverk i bildundervisning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Anderberg, Eva & Jonson, Monica, 1995: *Skapa utifrån kända läromedel*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Boglund, Ann, 2009: Att komma till sin rätt på annat sätt. (s. 3). I: Löfstedt, Maria, red. *Svenskläraren. Tidskrift för svenskundervisning*. Nr 4, 2009: *Estetiska uttryck*.
- Diskay, Suzanne, 1998: *Skriva till bild*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Denscombe, Martyn, 2000: *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Edwards Agneta, 2008: *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Garme, Birgitta, 2006: Konst på prov (s.135-142). I: Ellvin, Madeleine. *Ord och bild ger mening. Om literacy i förskola och skola. Svenskläraryöreningens årsskrift 2006*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hejdelind, Veronica, 2008: *Intryck och uttryck. Att använda bilder på gymnasiet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Huldt, Birgitta & Lundgren, Solveig, 1988: *Konst och musik i samspel med litteraturundervisningen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Larsson, Lars Olof, 2010: *Metoder i konstvetenskap*. Stockholm: Nordstedts
- Lunqvist, Sven-Gustaf & Söderblom, Inga, 1992: *Speglingar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Molloy, Gunilla, 2008: *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordström, Z, Gert, 1984: *Bildspråk och bildanalys*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Sjögren, Lennart, 1993: Infångad av bilden (s. 91-100). I: Garme, Birgitta red. *Språket och bilderna. Svenskläraryöreningens årsskrift 1993*. Stockholm: Natur och Kultur.
- SOU, 1999:63: Att lära och leda - En lärarutbildning för samverkan och utveckling. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/46/76/01ff9c9c.pdf>
- Stensmo, Christer, 2008: *Ledarskap i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukat, Staffan, 2005: *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Wetterholm, Hans, 1993: Bildämnet i ett didaktiskt perspektiv (s.113-134) I: Garme, Birgitta, red. *Språket och bilderna. Svenskläraryöreningens årsskrift 1993*. Stockholm: Natur och Kultur.

Internetsidor:

<http://www.nationalmuseum.se/sv/Skola/Nationella-provet-VT-2012/Bilder-och-faktamaterial-till-tidigare-prov/Nationella-provet-V-T10/> hämtad: 20/5-2012

Konstverken i bilaga 1:

Azalea av Carl Larsson

Damen med slöja av Alexander Roslin

Grindslanten av August Malmström

Mona Lisa av Leonardo da Vinci

Tuustarr av John Bauer

Venus födelse av Sandro Botticelli

Konstverken i bilaga 2:

Brorsdöttrarna Sigrid och Anna Mazér av Carl Peter Mazer

Bruden av Anders Zorn

Reflexioner i blått av Eva Bonnier

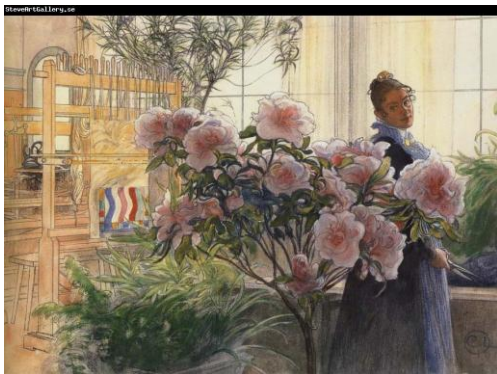
Skvallerbyttan av August Malmström

Två fiskare av Studie av Michael Ancher

Tänker han på druvorna? av François Boucher

Ung mor med barn i trädgård av Bertha Wegmann

Konstverk i svenskundervisningen?



Mitt namn är Marjo Elian. Jag går nu min sista termin på Mälardalens högskola och skriver på mitt andra examensarbete. Examensarbetet handlar om hur konstverk kan användas i svenskundervisningen. Jag hoppas att så många som möjligt av er svensklärare kan avvara ett par minuter och svara på frågorna.

Namn: _____

Frågor till svensklärare.

Det är frivilligt att ange sitt namn och namnet kommer inte att publiceras i examensarbetet men jag ser gärna att du skriver ditt namn på enkäten så att jag kan kontakta dig vid en eventuell intervju.

Det går bra att fortsätta att skriva på baksidan eller på ett separat papper om man vill ge ett längre svar.

1. Kan man motivera konstverk i svenskundervisningen?

2. Använder du dig av konstverk i din svenskundervisning?

Ja I vilket syfte?

Nej Vad beror det på?

3. Till vilken/vilka delkursmål passar konstverk extra bra? Motivera gärna svaret.

4. Vilka fördelar finns det med att använda konst i svenskundervisningen?

5. Vilka svårigheter kan det finnas med att använda konstverk i svenskundervisningen?

6. Känner du till läromedel inom svenskämnet som använder sig av konstverk?

Ja Vilken/vilka?

Nej

7. I nationella prov förekommer konstverk. Förbereder du eleverna inför dem?

Ja På vilket sätt?

Nej Vad beror det på?

8. Hur använder du dig av konstverk i svenskundervisningen?

Det går bra att kryssa i flera alternativ.

Konstverket som utgångspunkt Komplement till text

Inspirationskälla Använder inte

Annat

Tusen tack!



Enkäten lämnas [...] **senast 19/12**. Det går även bra att mejla svaren till mig på:
marjo.elian@koping.se.

Vänligen Marjo Elian

Exempel på uppgift ur Skolverket (vårterminen 2010) *Oss emellan. Texthäfte till det nationella provet i svenska och svenska som andraspråk, kurs B.*

B8 Kärleken – störst av allt?

Är det sant att kärleken är så himlastormande som den beskrivs i konst och litteratur?

Föreställ dig att du är reporter på tidskriften *Tillsammans* och får i uppdrag att skriva ett reportage där du skildrar förälskade människor och deras upplevelse av kärleken. Tänk dig att intervjuar en eller båda parter i ett par som förekommer i någon text eller en bild i texthäftet. Intervjun kan tänkas äga rum i den tid som skildras eller en annan tidpunkt. Använd fantasin när du skildrar parets syn på kärleken i ditt reportage men försök också att fånga den stämning och känsla som förmedlas i verket. Ett reportage är personligt skrivet, har ett visst nyhetsvärde och låter den intervjuade själv träda fram.

- Skriv ditt reportage. **Beskriv** kärleksparet som förekommer i den text eller bild som du har valt och **gör en tolkning** av vilka personerna är skildra med utgångspunkt från en tänkt intervju hur en eller båda parter ser på kärleken. Tänk på att reportaget ska fånga budskap och stämning.

Rubrik: **Kärleken – störst av allt?**

Bedömningsskala: IG-MVG

Exempel på konstverk i häftet:

